

Швейцариянинг “Ўзбекистонда профессионал таълим ислоҳотини қўллаб-қувватлаш” лойиҳаси (VET4UZ)

**ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМДА
АСОСИЙ МАНФААТДОР ТОМОНЛАРНИНГ
СИФАТНИ ТАЪМИНЛАШ БЎЙИЧА САЛОҲИЯТИНИ
РИВОЖЛАНТИРИШ ЭҲТИЁЖЛАРИНИ БАҲОЛАШ**

Ушбу нашр 2022 йил 23 сентябрда Швейцария Конфедерацияси ҳукумати номидан Швейцариянинг Ўзбекистондаги Элчихонаси ва Ўзбекистон ҳукумати номидан Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги томонидан имзоланган Ҳукуматлараро битим асосида Швейцария ҳукумати томонидан молиялаштирилаётган ва “HELVETAS Swiss Intercooperation”нинг Ўзбекистондаги филиали томонидан амалга оширилаётган «Ўзбекистонда профессионал таълим ислоҳотини қўллаб-қувватлаш» лойиҳаси тўғрисида амалга оширилди.

Мазкур тадқиқот муаллифлари томонидан билдирилган фикрлар муаллифларга тегишли бўлиб, Швейцария ҳукумати ёки “HELVETAS Swiss Intercooperation”нинг Ўзбекистондаги филиалининг расмий сиёсати ёки позициясини акс эттирмайди.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

**Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC**

Миннатдорчилик

Тадқиқотни ўтказишда ва ҳисоботни тайёрлашда қимматли ҳиссасини қўшган қуйидаги инсонларга самимий миннатдорчилик билдирамыз:

- Габриела Дамиан-Тимошенко, Швейцариянинг «Ўзбекистонда профессионал таълим ислоҳотини қўллаб-қувватлаш» (VET4UZ) лойиҳаси раҳбари;
- Ўткир Алижонов, Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги бошқарма бошлиғи.

Шунингдек, ушбу тадқиқот учун қимматли вақти ва тажрибасини аямаган барча сўровнома иштирокчиларидан жуда миннатдормыз.

*Профессионал таълимда
асосий манфаатдор томонларнинг
сифатни таъминлаш бўйича
салоҳиятини ривожлантириш
эҳтиёжларини баҳолаш*

Аслиддин Одил

Профессионал таълимда сифатни таъминлаш бўйича бош эксперт
Швейцариянинг “Ўзбекистонда профессионал таълим ислоҳотини қўллаб-
қувватлаш” лойиҳаси (VET4UZ)

Тошкент - 2023

Мундарижа

Қисқартмалар рўйхати	5
Кириш.....	6
Тадқиқот методологияси ва фойдаланилган маълумотлар.....	8
Салоҳиятни ошириш эҳтиёжларини баҳолаш методологияси.....	8
Сўровнома ва респондентлар	9
Салоҳиятни ошириш эҳтиёжларини баҳолаш натижалари.....	11
Таълим сифатини таъминлашнинг амалдаги тизими	11
Сифат ва сифатни таъминлаш тушунчаси	13
Таълим сифатини таъминлашда турли манфаатдор томонларнинг иштироки	14
Сифат мезонлари ва стандартлари	20
Таълим сифатини таъминлаш тизимининг хусусиятлари	21
Таълим сифатини ташқи таъминлаш ва салоҳиятни ошириш эҳтиёжлари	23
Таълим сифатини ички таъминлаш ва салоҳиятни ошириш эҳтиёжлари	34
Салоҳиятни ошириш бўйича тадбирларга қандай ёндашиш керак.....	42
Хулоса ва тавсиялар	45
Фойдаланилган адабиётлар рўйхати	49

Қисқартмалар рўйхати

CNA	Салоҳиятни ошириш эҳтиёжларини баҳолаш/таҳлили
EQAVET	Европа касбий таълим ва касбга ўқитишда сифатни таъминлаш рамкаси
EMIS	Таълимни бошқариш ахборот тизими
ФГ	Фокус-гурӯҳ
ПТ	Професионал таълим
СИТ	Сифатни ички таъминлаш
СТТ	Сифатни ташқи таъминлаш
АКТ	Ахборот-коммуникация технологиялари
КРІ	Асосий самарадорлик кўрсаткичлари
ТН	Таълим натижалари
ОТФИБ	Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги
КҚБВ	Камбағалликни қисқартириш ва бандлик вазирлиги
ММР	Миллий малакалар рамкаси
СТ	Сифатни таъминлаш
SER	Ўзини ўзи баҳолаш ҳисоботи
ДТС	Давлат таълим стандартлари
SWOT	Кучли томонлар, заиф томонлар, имкониятлар ва таҳдидлар таҳлили
ТоТ	Тренерларни тайёрлаш
TQM	Сифатни яхлит бошқариш
VET4UZ	Швейцариянинг “Ўзбекистонда професионал таълим ислоҳотини қўллаб-қувватлаш” лойиҳаси
ЖБ	Жаҳон банки

Кириш

Ушбу тадқиқот профессионал таълимда асосий манфаатдор томонларнинг сифатни таъминлаш бўйича салоҳиятини ривожлантириш эҳтиёжларини баҳолашга бағишланган бўлиб, сифатни таъминлаш тизимини самарали модернизация қилиш учун айнан қайси соҳаларда салоҳиятни ошириш ва кимнинг салоҳиятини ривожлантириш кераклиги таҳлил қилинади.

Эҳтиёжларни баҳолаш салоҳиятни ошириш бўйича тадбирларни режалаштириш ва ташкил этишдан олдинги муҳим босқич ҳисобланади, чунки у ҳозирда мавжуд бўлган ва мавжуд бўлиши лозим бўлган керакли компетенциялар ўртасидаги аниқланган бўшлиқларни муваффақиятли бартараф этилишини ва белгиланган мақсадларга эришилишини таъминлайди.

Ўзбекистонда профессионал таълим соҳасидаги ислохотлар бир неча йиллардан бери жуда жадал амалга оширилиб келинмоқда. Айниқса ҳозирги жадал ислохотлар шароитида салоҳиятни ривожлантириш эҳтиёжларини баҳолаш таҳлилинини ўтказиш жуда муҳим ҳисобланади. Зеро, кадрлар салоҳиятидаги мавжуд бўшлиқлар энг пухта ишланган ислохотларнинг ҳам етарлича самара бермаслигига сабаб бўлиши мумкин. Шунингдек, Ўзбекистон миллий сифатни таъминлаш тизимини Европа касбий таълим ва касбга ўқитишда сифатни таъминлаш рамкаси (EQAVET) стандартлари ва тавсиялари асосида такомиллаштиришни мақсад қилган.

Ислохотларни режалаштирилган тарзда амалга ошириш учун профессионал таълим соҳасидаги барча янги ўзгаришлар асосий манфаатдор томонлардан (республика ва маҳаллий бошқарув органлари, профессионал таълим муассасалари, профессионал таълим соҳасида фаолият юритаётган мутахассислар) маълум бир салоҳиятни талаб қилади. Шу боис, ушбу тадқиқот профессионал таълимда сифатни таъминлаш тизимини такомиллаштириш учун муҳим қадам ҳисобланади.

Тадқиқотнинг мақсади - профессионал таълим соҳасининг барча даражаларида янги сифатни таъминлаш тизимини яратишга йўналтирилган ислохотлар талабига жавоб бериш учун қандай салоҳиятга эҳтиёж борлигини аниқлаш ва ислохотларни амалга ошириш учун зарур бўлган салоҳиятни ошириш бўйича тадбирларни ишлаб чиқиш (хусусан, янги компетенцияларни шакллантириш, етарлича ривожланмаган компетенцияларни мустаҳкамлаш).

Ўзбекистонда таълим сифатини таъминлаш тизими нодавлат ва давлат секторлари иштирокини ўз ичига олган бир нечта даражалардан иборат бўлган бошқарув ва ижро этиш тизимларидан ташкил топган. Шу сабабли, асосий манфаатдор томонларнинг қуйидаги гуруҳларининг салоҳиятини ошириш мақсадга мувофиқ ҳисобланади:

- Республика даражасидаги органлар (вазирликлар, тармоқ вазирликлари, кенгашлар, малака ошириш ва илмий-тадқиқот институтлари);

- маҳаллий бошқарув органлари (вазирликларнинг ҳудудий бошқармалари);
- иш берувчилар уюшмалари (тармоқ малака кенгашлари, профессионал уюшмалар, иш берувчилар);
- профессионал таълим ташкилотлари (профессионал таълим муассасалари ва касбга ўқитиш марказлари, шунингдек, профессионал таълим муассасалари бириктирилган олийгоҳлар).

Тадқиқот қуйидаги боблардан ташкил топган. *Биринчи бобда* тадқиқот методологияси, сўровнома тузилиши ва фойдаланилган маълумотлар келтирилади. *Иккинчи бобда* кабинет тадқиқот, сўровнома ва интервьюлар орқали олинган маълумотлар асосида профессионал таълим соҳасидаги мавжуд сифатни таъминлаш тизими таҳлил қилинади. *Сўнгра* сифатни таъминлаш бўйича салоҳиятни ривожлантириш эҳтиёжлари таҳлил қилинади. Тадқиқот якунида хулосалар қилинади ва профессионал таълимда сифатни таъминлаш бўйича салоҳиятни ривожлантириш тадбирларини режалаштириш ҳамда ташкил этишга оид тавсиялар берилади.

Тадқиқот методологияси ва фойдаланилган маълумотлар

Салоҳиятни ошириш эҳтиёжларини баҳолаш методологияси

Салоҳиятни ривожлантириш бўйича эҳтиёжларни баҳолаш (CNA) ҳозирги ва келажакдаги ҳолат ўртасида мавжуд бўлган салоҳиятдаги бўшлиқларини аниқлаш имконини беради. Салоҳиятни ривожлантириш эҳтиёжини баҳолаш ва салоҳиятни ошириш бўйича тадбирлар умумий салоҳиятни ривожлантириш жараёнининг бир-биридан ажралмас узвий қисмлари ҳисобланади. Бунда олдиндан мавжуд бўлган асосий салоҳиятлар, шунингдек, ислоҳотлар жараёнида, бошқарув ўзгариши ёки бошқа шунга ўхшаш шароитларда шакллантирилиши лозим бўлган асосий салоҳиятлар аниқланади. Бундан ташқари, CNA жараёнида зарур бўлган салоҳият одатда мавжуд бўлган салоҳиятга нисбатан таҳлил қилинади, бу эса салоҳиятни ривожлантиришга бўлган эҳтиёжларни тушуниб етишни таъминлайди. Бу эса мавжуд бўлган салоҳиятни янада мустаҳкамлаш ва янги талаб этилган салоҳиятни ривожлантириш бўйича қимматли маълумотлар беради ҳамда салоҳиятни ошириш тадбирларини ишлаб чиқиш учун асос ҳисобланади.

1-расмда бутун CNA жараёни ва ушбу тадқиқотда CNA учун қўлланиладиган ёндашувлар тасвирланган.

1-расм. Салоҳиятни ривожлантириш эҳтиёжларини баҳолаш ва таҳлил қилиш жараёни

Манфаатдор томонларнинг салоҳиятга бўлган эҳтиёжларини таҳлил қилиш мақсадида барча тегишли манбалардан маълумот тўплаш учун турли хил маълумотларни йиғиш усуллари қўлланилди:

Кабинет тадқиқотида норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар, миллий ва тармоқ стратегиялари, ривожланиш дастурлари, тегишли ҳисоботлар ва бошқа ҳужжатларни таҳлил қилиш орқали маълумот тўплаш учун фойдаланилган бўлса, бирламчи манбалардан чуқур маълумот олиш учун интервью ва сўровнома ўтказиш каби бошқа усуллардан фойдаланилди.

Сўровнома ва респондентлар

Ўзбекистоннинг профессионал таълимида СТ тизими бир нечта даражадаги кўплаб иштирокчиларнинг ҳамкорликдаги фаолиятига асосланганлиги сабабли, уч гуруҳга мансуб манфаатдор томонлар ўртасида сўровнома ўтказилди:

1. Республика даражасидаги давлат бошқарув органлари: профессионал таълимни бошқариш ва кўникмаларни ривожлантириш билан шуғулланувчи вазирликлар, идоралар ва институтлар
2. Ҳудудий давлат бошқаруви органлари: Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлигининг 14 та ҳудудий бошқармалари
3. Профессional таълим муассасалари (провайдерлар): давлат касб-ҳунар мактаблари, касб-ҳунар коллежлари ва техникумлари.

Профессional таълим сифатини таъминлашда Республика ва ҳудудий давлат бошқарув органлари ташқи иштирокчилар сифатида, профессионал таълим провайдерлари эса ички иштирокчилар сифатида фаолият юритади.

1-жадвалда ҳар бир гуруҳдаги сўровнома иштирокчилари ҳақида маълумот келтирилган.

Сўровнома маълумотларини тўплаш учун онлайн сўровнома ўтказиш воситасидан (яъни Kobo Toolbox) фойдаланилди.

Сўровномага қўшимча равишда ҳужжатлар таҳлили, асосий манфаатдор томонлар билан интервьюлар ва фокус-гурӯх муҳокамалари ўтказилди.

1-жадвал. Сўровноманинг мақсадли аудиторияси ва респондентлар

Професионал таълим соҳасидаги асосий иштирокчи гуруҳлар	Асосий манфаатдор ташкилотлар	Жавоблар
Вазирлик ва идоралар	Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги	65
	Маданият ва туризм вазирлиги	
	Камбағалликни қисқартириш ва бандлик вазирлиги	
	Педагогик инновациялар, касб-ҳунар таълими бошқарув ҳамда педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш институти	
	Меҳнат бозори тадқиқотлари институти	
Ҳудудий бошқарув органлари	Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлигининг ҳудудий бошқармалари	30
Професионал таълим муассасалари	Касб-ҳунар мактаблари	800
	Коллежлар	
	Техникумлар	
ЖАМИ		895

Салоҳиятни ошириш эҳтиёжларини баҳолаш натижалари

Кейинги бобларда Ўзбекистонда мавжуд СТ тизими таҳлил қилинади, СТ тизимидаги асосий иштирокчиларнинг ўрни ва вазифалари қиёсий кўриб чиқилади, СИТ ва СТТ кесимида асосий манфаатдор томонларнинг салоҳиятини ривожлантириш эҳтиёжларини баҳолаш натижалари келтирилади ҳамда шу асосда салоҳиятни ошириш эҳтиёжлари устуворлиги белгиланади ва саҳолиятни ошириш тадбирларини ташкил этиш бўйича таклифлар ишлаб чиқилади. Шунини таъкидлаш лозимки, СИТ ва СТТ табиий равишда ўзаро боғлиқ ва бир-бирига асосланган тизимлар ҳисобланади. Шу боис, улар яхлит тизим сифатида ривожланади ва улардан бирининг ўзгариши табиий равишда иккинчисига таъсир қилади.

Таълим сифатини таъминлашнинг амалдаги тизими

Ўзбекистонда сифатни таъминлаш тизими йиллар давомида ислоҳ қилиниб келмоқда. Энг сўнги концептуал ўзгариш 2019 йилда янги профессионал таълим тизими ва сифатни таъминлаш тизимига ўтиш, миллий малакалар рамкасининг жорий этилиши ва таълим натижаларидан фойдаланишни рағбатлантириш билан бошланди. Қўйидаги учта муҳим норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг қабул қилиниши профессионал таълимнинг ва ундаги СТнинг янги институционал асосини яратди:

№	Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар	Тизим даражасида ўзгаришлар
1.	Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 6 сентябрдаги “Профессионал таълим тизимини янада такомиллаштиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-5812-сон Фармони	<ul style="list-style-type: none">• Профессионал таълим бўйича уч босқичли табақалаштирилган янги тизим жорий этилди: бошланғич, ўрта ва ўрта махсус;• Миллий профессионал таълим тизими ММР ва Таълимнинг халқаро стандарт таснифлагичи (МСКО) билан уйғунлаштирилди;• Мамлакат иқтисодиётининг алоҳида тармоқларини ривожлантиришга масъул бўлган тегишли вазирлик ва идораларга профессионал таълим муассасаларини бириктириш йўли билан профессионал таълимни ҳамкорликда бошқариш тизими жорий этилди.
2.	Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 7 июндаги “Давлат таълим муассасаларини ҳамда нодавлат таълим ташкилотларини аттестациядан ва давлат	<ul style="list-style-type: none">• Сифат мезонлари ва стандартлари, жараёнлар ва тартибларни ўз ичига олган янги ташқи СТ тизими жорий этилди;• Сифатни ички ва ташқи таъминлаш ўртасидаги боғлиқлик белгиланди;

	аккредитациясидан ўтказиш тартибини такомиллаштириш тўғрисида”ги 470-сон Қарори.	<ul style="list-style-type: none"> • Сифатни ошириш ва ҳисобдорлик тамойилларининг устуворлиги белгиланди.
3.	Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонуни, 2020 йил 23 сентябрдаги ЎРҚ-637-сон	<ul style="list-style-type: none"> • Турли норматив-ҳуқуқий ҳужжатлардаги таълимга оид тарқоқ нормалар ягона Қонунда бирлаштирилди ва Қонун таълимдаги сўнгги ўзгаришларга мувофиқ таҳрирланди; <ul style="list-style-type: none"> • Таълим соҳасидаги янги ташаббуслар киритилди; • Асосий субъектларнинг (Вазирлар Маҳкамаси, таълим вазирликлари, бошқа тегишли вазирликлар ва идоралар) аниқ роли ва вазифалари белгиланди; • Таълимда “ҳуқуққа асосланган” ёндашув киритилди; • Катталар таълими, умр давомида таълим, инклюзив таълим, давлат-хусусий шериклик, нодавлат провайдерларни лицензиялаш каби янгидан киритилган тушунчаларнинг ҳуқуқий асослари ўрин олди; • Муайян эҳтиёжлар ва контекстларни ҳисобга олган ҳолда таълимни янада кенг қамровли ва мослашувчан қилишга қаратилган янги нормалар киритилди.

Меҳнат бозорининг ҳозирги ва истиқболли талабларига жавоб берадиган, мослашувчан профессионал таълим тизимини яратиш ислохотларнинг мантиқий асосини ташкил этади.

Шуни эътироф этиш жоизки, манфаатдор томонларда энг яхши халқаро тажрибаларга мувофиқ сифатни таъминлаш тизимини такомиллаштириш жараёнларини жадаллаштириш бўйича катта ҳоҳиш ва қатъиятлилик мавжуд, бироқ бу ўзгаришларни тўлиқ амалга ошириш маълум вақт талаб этади. Бундан ташқари, давлат бошқарув тузилмаларини децентрализация ва консолидация қилиш орқали давлатнинг иқтисодиётдаги ўрнини оптималлаштиришга қаратилган сўнгги маъмурий

ислохотлар сифатни таъминлаш тизимини янада такомиллаштириш учун кенг имкониятлар яратмоқда¹.

Профессional таълимдаги жорий СТ тизими назорат ва мувофиқликка асосланган эски совет “юқоридан пастга” қараб назорат қилиш тизимидан сифатни таъминлашда профессионал таълим муассасаларининг масъулиятини оширишга қаратилган янги тизимга ўтиш даврида турибди. Бироқ, СТ тузилиши, жараёнлари ва тартиблари ҳали ҳам давлат томонидан бошқариладиган тизим сифатида шаклланиб қолмоқда.

Сифат ва сифатни таъминлаш тушунчаси

Сифат ва сифатни таъминлаш тушунчалари норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда аниқ шакллантирилмаган ва таъриф берилмаган. “Таълим тўғрисида”ги Қонунга мувофиқ, давлат таълим стандартлари таълимнинг мазмуни ва сифатига нисбатан белгиланадиган давлат талаблари мажмуини англатади (3-модда).

СТ тизимининг мазмуни 3, 58 ва 59-моддаларда акс эттирилган: “Аттестация - таълим ташкилотлари фаолиятини давлат таълим стандартлари ва давлат таълим талабларига ҳамда ўқув дастурларига мувофиқлигининг давлат томонидан эътироф этилиши” (3-модда), “...Аттестация икки босқичда — таълим ташкилотлари фаолиятини ички баҳолаш ва ташқи баҳолаш босқичларида амалга оширилади. Ички баҳолаш таълим ташкилотининг ўзини ўзи баҳолашидир. Таълим муассасасига давлат аккредитацияси мақоми аттестация натижаларига кўра берилади...” (58-модда) ва “Таълим ташкилотларининг фаолияти ташқи баҳолашдан ўтказилишидан олдин улар Таълим инспекцияси томонидан ишлаб чиқилган аттестациядан ўтказиш мезонлари ва кўрсаткичлари асосида ўз фаолиятини мустақил равишда ички баҳолашдан ўтказиши...” (59-модда).

Бу шуни кўрсатадики, профессионал таълимдаги СТ тизими ташқи давлат назорати томонидан шакллантирилади ва бошқарилади. Бу профессионал таълим провайдерларидан давлат таълим стандартлари ва бошқа меъёрий ҳужжатларга тўлиқ риоя қилишларини талаб қилади ва ички СТ мақсадларини етарлича тан олмайди, шунинг учун профессионал таълим муассасалари ҳали ҳам СИТга ўзлари масъуллигини ҳис қилмайдилар.

Амалдаги СТ тизими, асосан, давлат таълим стандартларини белгилаш ва давлат таълим стандартларига мувофиқлигини тасдиқлаш орқали профессионал таълим сифатини таъминлашга қаратилган. Профессионал таълимда сифатни таъминлаш қуйидаги механизмлар орқали амалга оширилади:

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 21 декабрдаги “Янги Ўзбекистонда маъмурий ислохотларни амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-269-сон Фармони, <https://lex.uz/docs/6324756> (2023 йил 15 февралда кўрилган).

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 25 январдаги “Республика ижро этувчи ҳокимият органлари фаолиятини самарали йўлга қўйишга доир биринчи навбатдаги ташкилий чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-14-сон Фармони, <https://lex.uz/docs/6324756> (2023 йил 15 февралда кўрилган).

- нодавлат профессионал таълим муассасаларини лицензиялаш;
- янги таълим дастурларини тасдиқлаш;
- профессионал таълим муассасаларини давлат аттестацияси ва аккредитациясидан ўтказиш.

Шундай қилиб, мавжуд сифат ва сифатни таъминлаш тушунчалари асосан давлат томонидан белгиланади ва таълим муассасалари ва бошқа манфаатдор томонлар (масалан, иш берувчилар) бунда камроқ иштирок этадилар. Шу сабабли, манфаатдор томонларнинг сифатни таъминлаш соҳасидаги салоҳиятини ошириш бўйича келгуси тренинглар сифат ва сифатни таъминлашнинг замонавий тушунчалари ва тамойилларига қаратилиши лозим.

Таълим сифатини таъминлашда турли манфаатдор томонларнинг иштироки

Ўзбекистонда профессионал таълим тизими юқори даражада марказлашган бўлиб, турли даражаларда (масалан, республика, маҳаллий ва профессионал таълим даражасида) бир нечта субъектлар иштирок этади. 2-жадвалда иштирокчилар ва уларнинг профессионал таълим сифатини таъминлашдаги ўрни ҳақида маълумотлар келтирилган.

2-жадвал. Профессионал таълимда сифатни таъминлаш тизимининг асосий иштирокчилари

№	Иштирокчилар	Вазифалар
1	Вазирлар Маҳкамаси	<ul style="list-style-type: none"> - таълим соҳасида ягона давлат сиёсатини амалга оширади; - таълим соҳасидаги давлат дастурларини тасдиқлайди ва уларнинг амалга оширилишини таъминлайди; - педагог кадрлар сифатига оид сиёсат бўйича тегишли вазирлик ва идораларнинг фаолиятини мувофиқлаштиради; - ташқи сифатни таъминлаш қоидалари ва тартибларини белгилайди (масалан, аттестация ва аккредитация, лицензиялаш, мониторинг, ўқитувчиларни баҳолаш, малакани тан олиш); - меҳнат бозори талабларини прогнозлаш ва таҳлил қилиш асосида таълим ташкилотларида кадрлар тайёрлаш бўйича давлат қабул квоталарини шакллантиради; - таълим ташкилотларига қабул қилиш қоидалари ва тартибларини тасдиқлайди; - педагог кадрларга оид давлат сиёсатини амалга оширади;

		<ul style="list-style-type: none"> - таълим ташкилотларига қўйилган моддий-техник, инфратузилма ва параметрик талабларни белгилайди.
2	Касбий малака ва билимларни ривожлантириш бўйича кенгаш ²	<ul style="list-style-type: none"> - меҳнат бозорининг касбий-малакавий тузилмасини мониторинг қилиш, баҳолаш ва стратегик режалаштириш тизимини такомиллаштириш орқали малакали кадрларга бўлган жорий ва истиқболли эҳтиёжни қондириш; - касбий стандартлар, тармоқ малака рамкалари ва малака талабларининг ишлаб чиқиши ҳамда янгилаб борилишини ташкил этиш; - малака ва билимларни баҳолаш миллий тизимининг тан олинишини таъминлаш; - касбий малаканинг мослашувчан, изчил ва узлуксиз ривожланишини таъминлаш; - малака ва билимларни тасдиқлаш ва аккредитация (сертификация) тизимини жорий этиш; - иш берувчи талабларининг таълим дастурлари мазмуни билан ўзаро боғлиқлигини кучайтириш орқали таълимнинг сифатини ошириш.
3	Тармоқ малака кенгашлари ³	<ul style="list-style-type: none"> - иқтисодиёт тармоқларининг малака ҳамда билимларга бўлган эҳтиёжлари ва тенденцияларини аниқлаш; - тармоқлар малака доираларини ишлаб чиқиш, жорий этиш ва такомиллаштириш; - касбий стандартларни ишлаб чиқиш ва жорий этиш бўйича вазирликлар, идоралар ва ташкилотлар фаолиятини мувофиқлаштириш; - олдинги таълимни тан олиш (яъни норасмий ва информал ўқитишнинг натижаларини тан олиш, валидация ва

² Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 31 декабрдаги “Малакаларни баҳолаш тизимини тубдан такомиллаштириш ва меҳнат бозорини малакали кадрлар билан таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4939-сон Қарори, <https://lex.uz/docs/5203490> (2023 йил 19 февралда кўрилган).

³ Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 30 сентябрдаги “Касбий малака ва билимларни ривожлантириш тизимини янада такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 616-сон Қарори.”, <https://lex.uz/docs/566446> (2023 йил 10 февралда кўрилган).

		<p>аккредитация қилиш тизимини шакллантириш, шу жумладан, малакаларни баҳолаш марказлари фаолиятини ташкил қилиш);</p> <ul style="list-style-type: none"> - ёшларни касбга йўналтириш ва касблар тарғиботи бўйича ахборот материалларини ишлаб чиқиш ишларини ташкил этиш; - хизматчиларнинг асосий лавозимлари ва ишчи касблари классификаторига ўзгартиришлар ва қўшимчалар киритиш ва меҳнатга ҳақ тўлашга оид меъёрларни аниқлаш бўйича таклифлар ишлаб чиқиш.
4	Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги	<ul style="list-style-type: none"> - профессионал таълим соҳасида давлат сиёсатини юритиш; - профессионал таълим ташкилотларининг ўқув фаолиятини мувофиқлаштириш ва услубий раҳбарлик қилиш; - профессионал таълимнинг давлат таълим стандартлари, малака талаблари, ўқув режалари ва дастурларини ишлаб чиқиш, янгилаш ва тасдиқлаш; - профессионал таълим соҳалари, мутахассисликлари ва касблари таснифини тасдиқлаш; - ўқув дастурларини тасдиқлаш; - талабаларнинг билим, кўникма ва малакаларини баҳолаш тартибини белгилаш; - таълим жараёнига ўқитишнинг илғор шакллари, янги педагогик технологиялар, ўқитишнинг техник ва ахборот воситаларини жорий этилишини таъминлаш; - профессионал таълим ташкилотларининг раҳбар ва педагог кадрларини тайёрлаш, уларнинг малакасини ошириш ва қайта тайёрлашни ташкил этиш; - профессионал таълим ўқитувчиларининг касбий ривожлантириш тадбирларини ташкил этиш;

		<ul style="list-style-type: none"> - хизматчиларнинг асосий лавозимлари ва ишчи касблари реестрини белгилаш; - педагог кадрлар сифатини мониторинг қилиш ва баҳолаш: ўқитувчиларнинг малака даражасини аниқлаш, ўқитувчиларни аттестациядан ўтказиш ва ўқитувчиларга малака тоифалари бериш, ўқитувчиларни баҳолаш асосида ўқитувчиларнинг иш ҳақини ошириш тўғрисида қарор қабул қилиш*; - профессионал таълим муассасалари, малака ошириш ва қайта тайёрлаш институтлари ҳамда таълим дастурларининг ташқи сифатини таъминлаш (аккредитация, лицензиялаш, аудит) *.
5	Камбағалликни қисқартириш ва бандлик вазирлиги	<ul style="list-style-type: none"> - ишсиз ва иш қидираётган шахсларни касб-ҳунарга ўқитиш, қайта ўқитиш ва малакасини ошириш; - Вазирлик тузилмасидаги мономарказлар ва касб-ҳунарга ўқитиш марказларининг ўқув фаолиятини мувофиқлаштириш; - хизматчиларнинг асосий лавозимлари ва ишчи касблари реестрини белгилаш; - касбий маҳорат ва билимларни ривожлантириш тизимини мониторинг қилиш; - малакаларни баҳолаш марказлари фаолиятини аккредитациялаш ва мониторинг қилиш; - касбий стандартларни тасдиқлаш ва касбий стандартлар миллий реестрини юритиш.
6	Бошқа тегишли вазирликлар ⁴	<ul style="list-style-type: none"> - техникумларни моддий ва молиявий таъминлаш; - техникум талабалари учун ишлаб чиқариш амалиётини ташкил этиш бўйича зарур шарт-шароитлар яратилиши ва уларни

⁴ Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 7 августдаги “Ўзбекистон Республикасида узлуксиз бошланғич, ўрта ва ўрта махсус профессионал таълим тизимини тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни тасдиқлаш тўғрисида”ги 466-сон Қарори.”, <https://lex.uz/uz/docs/4945840> (23 йил 10 февральда кўрилган).

		<p>корхоналарга ишга жойлаштириш чораларини кўриш;</p> <ul style="list-style-type: none"> - талабаларда касбий компетенцияларни шакллантириш учун тегишли шарт-шароитларни яратиш; - кадрлар тайёрлаш йўналишларини белгилаш (бириктирилган олий таълим муассасалари билан биргаликда); - таълим дастурларини ишлаб чиқиш (бириктирилган олий таълим муассасалари билан биргаликда); - битирувчиларни иш билан таъминлашга кўмаклашиш.
7	Олий таълим муассасалари ⁵	<ul style="list-style-type: none"> - олий таълим муассасаси ҳузурида фаолият юритаётган техникумларни бошқариш; - техникумнинг директор лавозимида номзодларни тавсия этиш; - таълим оловчиларда касбий компетенцияларни шакллантириш учун тегишли шарт-шароитларни яратиш; - меҳнат бозорида мутахассисларга бўлган эҳтиёжни аниқлашга кўмаклашиш (масъул вазирлик ёки идора билан биргаликда); - техникумнинг таълим жараёнига ўқув-методик кўмаклашиш (масъул вазирлик ёки идора билан биргаликда).
5	Педагогик инновациялар, касб-ҳунар таълими бошқарув ҳамда педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш институти	<ul style="list-style-type: none"> - профессионал таълим муассасаларининг раҳбар ва педагог ходимларининг малакасини ошириш ва қайта тайёрлаш курсларини ташкил этиш; - кадрлар тайёрлаш ва қайта тайёрлаш курсларининг ўқув режасини ишлаб чиқиш; - профессионал таълим муассасаларининг раҳбар ва педагогик ходимларининг малака ошириш фаолияти бўйича электрон портфолио юритиш; - аттестация комиссиялари фаолиятини ташкил этиш.

⁵ Ўша жойда.

6	Маҳаллий давлат бошқарув органлари (ҳокимиятлар)	<ul style="list-style-type: none"> - маҳаллий меҳнат бозори таҳлили асосида қабул квоталарини ва касблар рўйхатини белгилаш; - профессионал таълим соҳасида давлат-хусусий шерикликни ривожлантириш ва хусусий провайдерлар тармоғини кенгайтиришни қўллаб-қувватлаш; - профессионал таълим муассасалари битирувчиларини ишга жойлаштиришга кўмаклашиш.
7	Иш берувчилар	<ul style="list-style-type: none"> - ўқув дастурларини ишлаб чиқиш ва қайта кўриб чиқишда иштирок этиш; - талабаларга амалий машғулотлар ва амалиёт ўташ имкониятини бериш орқали бевосита ишлаб чиқаришда касбга ўқитишни ташкил этиш бўйича таълим ташкилотлари билан ҳамкорлик қилади; - талабаларни баҳолашда иштирок этади.
8	Профессионал таълим муассасалари	<ul style="list-style-type: none"> - ўқув жараёнини ташкил этиш; - ўқув жараёни графигини ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш; - бириктирилган вазирлик ёки идора ва ОТФИБ билан келишилган ҳолда тўлов-контракт миқдорини белгилаш; - таълим муассасасида ўқув жараёнини ташкил этиш, ўқув ва малакавий амалиётларни, хусусан корхоналарда тизимли асосда ишлаб чиқариш амалиётларини ташкил этиш; - иш берувчиларни ўқув жараёнига жалб қилиш, ўқув дастурларини ишлаб чиқиш ва қайта кўриб чиқиш; - ўқитувчилар ва амалиёт ўқитувчиларининг малакасини ошириш фаолиятини мувофиқлаштириш.

* Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекциясидан ўтказилган янги функциялар

Ўзбекистонда яқинда амалга оширилган маъмурий ислохотлари муносабати билан мустақил сифатни тaminлаш органи бўлган Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси тугатилиб, унинг вазифалари иккита таълим вазирлиги –

Мактабгача ва мактаб вазирлиги ҳамда Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлигига ўтказилди⁶.

Гарчи сифатни таъминлаш тизими аниқ роллар ва вазифаларга эга бўлган ҳамда функцияларида баъзи такрорланишлар мавжуд бўлган кўплаб манфаатдор томонлардан иборат тармоқни ўз ичига олса-да, ҳамкорликдаги тарқоқлик, гуруҳлараро (иштирокчилар ўртасидаги) ҳамкорликнинг йўқлиги ҳамда профессионал таълим тизимининг бошқаруви натижага эмас, балки ресурсларга асосланганлиги сабабли тармоқдаги қониқиш даражаси нисбатан пастлигича қолмоқда (Renold, Caves & Zubovic, 2022).

Ташқи сифатни таъминлаш нуқтаи назаридан функцияларни оптимал тақсимланишига эришиш ҳамда вазифаларни ҳаддан ортиқ кўп иштирокчилар ўртасида тақсимланишини камайтириш мақсадида СТ тизимидаги жорий иштирокчиларнинг ўрни, функция ва вазифаларини қайта кўриб чиқиш лозим. Шу ўринда, таълим сифатини таъминлашга масъул ягона мустақил ташкилот ташкил этилиши, унинг ўрни ва мавқеини мустаҳкамлаш масаларини кўриб чиқиш долзарб бўлиб қолмоқда.

Сифат мезонлари ва стандартлари

Мавжуд сифат мезонлари, стандартлари ва кўрсаткичлари профессионал таълим муассасаларининг ўқув дастурларини ишлаб чиқиш, замонавий педагогик ва технологик инновацияларни жорий этиш, ўзини ўзи баҳолаш ва унинг самарадорлигини таъминлаш бўйича иш берувчилар билан ҳамкорлик қилишини қўллаб-қувватлайди. Бошқа томондан эса, сифат мезонлари ва стандартлари амалиётда ташқи сифат назорати ва мувофиқлик механизмларига таяниб қолмоқда ҳамда профессионал таълим муассасаларининг сифат учун масъулиятни ўз зиммасига олишига ёрдам берадиган муҳим стандартларни эътибордан четда қолдирыпти. Бундан ташқари, сифатни ташқи таъминлаш мезонлари ва тартиблари профессионал таълим муассасаларига ўзларининг сифатни ички таъминлаш тизимини ишлаб чиқишда ёрдам бериш учун ҳеч қандай восита ёки кўрсатмаларни тақдим этмайди. Ўзини ўзи баҳолашнинг жорий этилиши замонавий сифатни таъминлаш сари ўтишда муҳим қадам бўлса-да, у фақат сифатни ташқи таъминлашни ўзида акс эттиради, ҳисобот бериш ва ташқи экспертларнинг ташрифига тайёргарлик кўриш учун хизмат қилади. Шунинг учун, амалдаги СТ профессионал таълим муассасаларини мустақил равишда ўз фаолиятига баҳо бериш, эришилган ютуқларни таҳлил қилиш, камчиликлар ва муаммоларни аниқлаш, аниқланган камчиликларни бартараф этиш, фаолиятини янада такомиллаштириш

⁶ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 21 декабрдаги “Янги Ўзбекистон маъмурий ислохотларни амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-269-сон Фармони, <https://lex.uz/docs/6324756> (2023 йил 15 февралда кўрилган).

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 25 январдаги “Республика ижро этувчи ҳокимият органлари фаолиятини самарали йўлга қўйишга доир биринчи навбатдаги ташкилий чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-14-сон Фармони, <https://lex.uz/docs/6324756> (2023 йил 15 февралда кўрилган).

бўйича таклифлар ишлаб чиқиш ҳамда ўқув ва бошқа фаолият сифатини доимий равишда оширишга ундамайди.

Таълим сифатини таъминлаш тизимининг хусусиятлари

Ўзбекистоннинг жорий СТ тизими “юқоридан пастга” тамойилига асосланган назорат қилиш тизимидан замонавий тизимга ўтиш даврини бошидан кечирмоқда. Аттестация ва аккредитация тизимини такомиллаштириш орқали СТТга биринчи қадамлар қўйилган бўлса-да, тизимнинг тузилмаси, ривожланиши ва тартиблари ҳали ҳам давлат томонидан бошқариладиган тизимнинг жуда кўп хусусиятларини ўзида сақлаб қолмоқда. Шу боис, амалдаги тизимда ҳамон ҳақиқий мустақиллик ва шаффофлик етарли даражада шаклланмаган. **СТ тизими манфаатдор томонлар томонидан эгалик қилинадиган мустақил ва шаффоф тизимга айлантирилиши учун ислоҳ қилиниши керак.** Бу тизимда сифатни узлуксиз яхшилашга қаратилган сифат маданияти ва ўзаро ишончга асосланган ҳисобдорлик ўртасида мувозанат ўрнатилиши лозим.

Истиқболда янада барқарор СТ тизимини шакллантиришда профессионал таълим муассасаларига ўз миссияларини шакллантириш, ўзларининг стратегик танловларини амалга ошириш ҳамда ички ва ташқи манфаатдор томонлар билан СТТ билан боғланган ўзларининг СИТ тизимларини ишлаб чиқиш учун имконият берилиши ва бу борада уларнинг салоҳияти оширилиши лозим. Шу тарзда, улар том маънода сифатнинг ҳақиқий эгасига айланадилар ва ўзлари томонидан ишлаб чиқилган СТ учун кўпроқ масъулиятни ҳис қиладилар ҳамда СИТ мақсадларини белгилашда ва жорий этишда ички ва ташқи манфаатдор томонлар иштирокидан кўпроқ манфаатдор бўладилар.

Таълим сифатини таъминлаш: таърифи ва мақсадлари

Сифатни таъминлаш - бу қутилаётган сифатни (аниқ белгиланган ва ўлчанадиган) етказиб берилишини таъминлаш учун механизмлар, тартиблар ва жараёнлар мавжудлигини таъминлаш.

(Church, 1988)

Сифатни таъминлаш - бу профессионал таълимнинг сифатини оширишни таъминлашга қаратилган механизмлар, тартиб-қоидалар ва жараёнлар мавжудлиги ҳамда самарали йўлга қўйилганлигига ишонч ҳосил қилиш учун белгиланган чора-тадбирлар мажмуаси.

(ETF, 2015)

Сифатни таъминлаш:

- битирувчиларнинг малака ва кўникмалари тўғрисида меҳнат бозорини хабардор қилади;
- муайян минимал сифат талабларига риоя этилишини кафолатлайди;
- берилган квалификация белгиланган мақсадга мувофиқлигини таъминлайди;
- давлат маблағларининг самарали сарфланаётганлигидан далолат беради;
- профессионал таълим муассасаларини таълим хизматлари сифатини ошириш фаолиятини қўллаб-қувватлайди;
- манфаатдор томонлар ўртасида ишончни шакллантиради.

Сифатни таъминлаш бўйича чора-тадбирлар ўз-ўзидан сифатнинг бўлишини кафолатламайди, балки сифатга эришиш учун зарур бўлган механизмлар, тартиблар ва жараёнлар мавжудлиги ва самарали йўлга қўйилганлигини таъминлайди ҳамда бу орқали **якуний мақсад** - профессионал таълимнинг сифатини таъминлаш ва оширишга эришилишини таъминлайди. Сифатли профессионал таълим (i) меҳнат бозори, жамият ва индивидуал эҳтиёжларга жавоб беради; (ii) миллий даражада тан олинган малакага эришишни таъминлайди; (iii) муносиб ишга жойлашишни таъминлайди; (iv) жозибадор ва инклюзив ҳамда (v) умр давомида таълим олиш имкониятларини яратади ва ривожлантиради (ETF, 2015).

Шуни таъкидлаш лозимки, “Quality Assurance” атамасини бошқа тилларга таржима қилиш биров эҳтиёткорлик талаб этади. Таржима қилинган атама турли хил маъноларга эга бўлиши мумкин ва бутун жараённи бошқача тушунишга олиб келиши мумкин. Шу боис, “Quality assurance” атамасининг ўзбек тилида “сифат кафолати” ёки “сифат назорати” деб эмас, балки “Сифатни таъминлаш” деб таржима қилиниши тавсия қилинади.

Таълим сифатини ташқи таъминлаш ва салоҳиятни ошириш эҳтиёжлари

Профессионал таълимда сифат асосан масъул давлат органлари томонидан давлат таълим стандартларини белгилаш ва ушбу стандартларга риоя этилиши орқали таъминланади ҳамда бу қуйидаги жараёнлар орқали амалга оширилади:

- Нодавлат профессионал таълим муассасаларининг таълим фаолиятини лицензиялаш;
- Профессионал таълим муассасалари аттестацияси (яъни, ташқи баҳолаш) ва давлат аккредитацияси;
- Профессионал таълим муассасаларининг фаолияти мониторинги;
- Янги таълим дастурларини тасдиқлаш.

Сифатни ташқи таъминлаш - бу профессионал таълим муассасаларининг фаолияти ёки дастурларини белгиланган талаблар ва стандартларга мувофиқлигини баҳолаш бўйича сифатни таъминлашга масъул ташқи органнинг ҳатти-ҳаракатларини англатади.

Профессионал таълимнинг давлат таълим стандартлари ҳар бир таълим соҳаси учун ишлаб чиқилиб⁷, Ўзбекистонда давлат томонидан профессионал таълимнинг мазмуни ва сифатига нисбатан белгиланадиган умумий талаблар мажмуини белгилайди (“Таълим тўғрисида”ги Қонуннинг 3-моддаси). Давлат таълим стандартлари тузилмаси муайян таълим соҳасининг умумий тавсифи, битирувчиларнинг касбий фаолияти тавсифи, битирувчиларнинг умумий ва касбий компетенцияларига қўйиладиган талаблар, ўқув режалари тузилмаси ва уларга қўйиладиган талаблар, шунингдек ўқув юкламалари ҳажми, таълим дастурини ўзлаштиришга қўйилган талаблар ва битирувчиларни баҳолашни ўз ичига олади. Давлат таълим стандартлари касбий стандартлар асосида ишлаб чиқилади ва таълим соҳасининг малака талаблари, намунавий ўқув режа ва дастурларини ишлаб чиқиш учун асос бўлиб хизмат қилади. Профессионал таълим муассасалари ОТФВВ томонидан тасдиқланган намунавий ўқув режаси асосида ўзларининг ишчи ўқув режаларини ишлаб чиқадилар: уларга ўқув юкласининг ҳафталик ҳажмини сақлаган ҳолда ўқув фан (модул)лари блоки ҳамда блоклар таркибидаги фан (модул)ларга ажратилган соатлар ҳажмини 20% гача ўзгартиришга рухсат этилади. Профессионал таълим муассасалари иш берувчилар билан келишилган ҳолда ўқув жараёни графиги ва амалиётларни ўтказиш вақтини соҳадаги мавсумийлик ҳамда ҳудуднинг ва касбнинг ўзига хос хусусиятларини инобатга олиб мустақил ишлаб чиқади.

Ўзбекистоннинг жорий СТТ тизими учта асосий жараёндан иборат: лицензиялаш, янги дастурларни тасдиқлаш, аттестация ва давлат аккредитацияси. Улар қуйидаги жадвалда кўрсатилган:

⁷ ОТФВВнинг 20.02.2020 йилдаги 131-сон буйруғи билан тасдиқланган “Профессионал таълим йўналишлари, мутахассисликлари ва касблари классификатори”да жами 22 та таълим соҳалари мавжуд.

	Лицензиялаш	Янги таълим дастурларини тасдиқлаш	Таълим муассасалари аттестацияси ва давлат аккредитацияси
СТТнинг мақсади	Профессионал таълим муассасасини ташкил этиш	Янги таълим дастурларини амалга ошириш	Профессионал таълим муассасаси фаолиятининг давлат таълим стандартлари ва давлат талабларига мувофиқлигини давлат томонидан эътироф этилиши
Масъул давлат органи	<ul style="list-style-type: none"> • ОТФИБ 	<ul style="list-style-type: none"> • Вазирлар Маҳкамаси • ОТФИБ 	<ul style="list-style-type: none"> • ОТФИБ
Натижа	Таълим фаолиятини юритиш ҳуқуқи	Таълим дастурини амалга ошириш ва квалификация бериш ҳуқуқи	<ul style="list-style-type: none"> • Талабаларни ўқишга қабул қилиш ҳуқуқи; • Битирувчиларга давлат намунасидаги таълим тўғрисидаги ҳужжатларни бериш ҳуқуқи

Профессионал таълимнинг сифатни ташқи таъминлаш тизими унинг асосий таркибий қисмларини ташкил этувчи олтига соҳа кесимида таҳлил қилинди: сифатни ички таъминлаш тизимини тан олиш ва қўллаб-қувватлаш, СТТ стандартлари ва жараёнларини ишлаб чиқилганлиги, СТТ жараёнларининг амалиётга жорий этилиши, экспертлар томонидан баҳолаш, баҳолаш натижалари ва оқибатлари ҳамда ҳисобот ва кейинги фаолиятни мониторинг қилиш.

Ҳар бир соҳа унинг муҳим томонларини ифодалайдиган ва ўлчайдиган элементлардан (яъни баёотлардан) иборат бўлиб, респондентлардан сифатни таъминлаш бўйича ташқи жараёнлар ва тартибларни тавсифловчи баёотларга қай даражада қўшилишлари ҳақида саволларга жавоб бериш сўралди. 3-жадвалда сифатни ташқи таъминлашнинг соҳалари ва элементлари ҳақида маълумотлар берилган.

3-жадвал. Ташқи сифатни ташқи таъминлашнинг асосий соҳалари

Соҳалар	Элементлар
<i>Қуйидаги фикрларга қай даражада қўшиласиз ёки қўшилмайсиз?</i>	
Таълим сифатини ички таъминлашнинг ўрни	

Таълим сифатини ташқи таъминлаш - бу асосан вазирлик ва идоралар томонидан таълим муассасалари фаолиятининг белгиланган талабларга мувофиқлигини назорат қилишга қаратилган жараён

Таълим сифатини ташқи таъминлаш - бу асосан профессионал таълим муассасасининг кўрсатаётган таълим хизматлари сифати учун масъулиятини ошириш орқали таълим сифатини янада яхшилашга қаратилган жараён

Таълим сифатини ташқи таъминлашда таълим сифатини ички таъминлаш жараёнларининг самарадорлиги ҳисобга олинади

Профессионал таълим муассасалари учун таълим сифатини таъминлашга ва уларнинг ҳисобдорлигига аниқ талаблар белгиланган

СТТ стандартлари ва жараёнларининг ишлаб чиқилганлиги

Таълим сифатига қўйилган талаблар миллий даражада (Вазирлар Маҳкамаси, Вазирлик) белгиланади ва маҳаллий даражада татбиқ этилади
Профессионал таълимда таълим сифатига қўйилган минимал талаблар белгиланган

Таълим сифатини ташқи таъминлашнинг барча тартиб-қоидалари миллий мақсадлар ва вазифаларга мувофиқ ишлаб чиқилган ва белгиланган

Барча манфаатдор томонлар, хусусан иш берувчилар таълим сифатини ташқи таъминлаш процедураларини ишлаб чиқиш ва доимий равишда такомиллаштиришда иштирок этадилар

СТТ жараёнларининг амалиётга татбиқ этилиши

Таълим сифатини ташқи таъминлашнинг тартиб-қоидалари барча учун ягона (бир хил), олдиндан белгиланган, фойдали ва ишончли ҳамда эълон қилинган

Сифатни ташқи таъминлаш тизими таълим муассасасининг фаолияти натижалари ва кейинги фаолияти тўғрисида аниқ ва ишончли маълумотларни олишга ёрдам беради

Сифатни ташқи таъминлаш профессионал даражада, шаффоф ва мантиқий кетма-кетликка амал қилинган тарзда амалга оширилади

Экспертлар томонидан баҳолаш

Таълим сифатини ташқи баҳолаш таркиби ишберувчилар, таълим олувчилар ва мустақил экспертлардан иборат бўлган ташқи экспертлар гуруҳи томонидан амалга оширилади

Таълим сифатини ташқи таъминлашда иштирок этадиган экспертлар ўз вазифаларини сифатли амалга ошириш учун зарур бўлган билим ва кўникмаларга эга

Баҳолаш натижалари ва оқибатлари

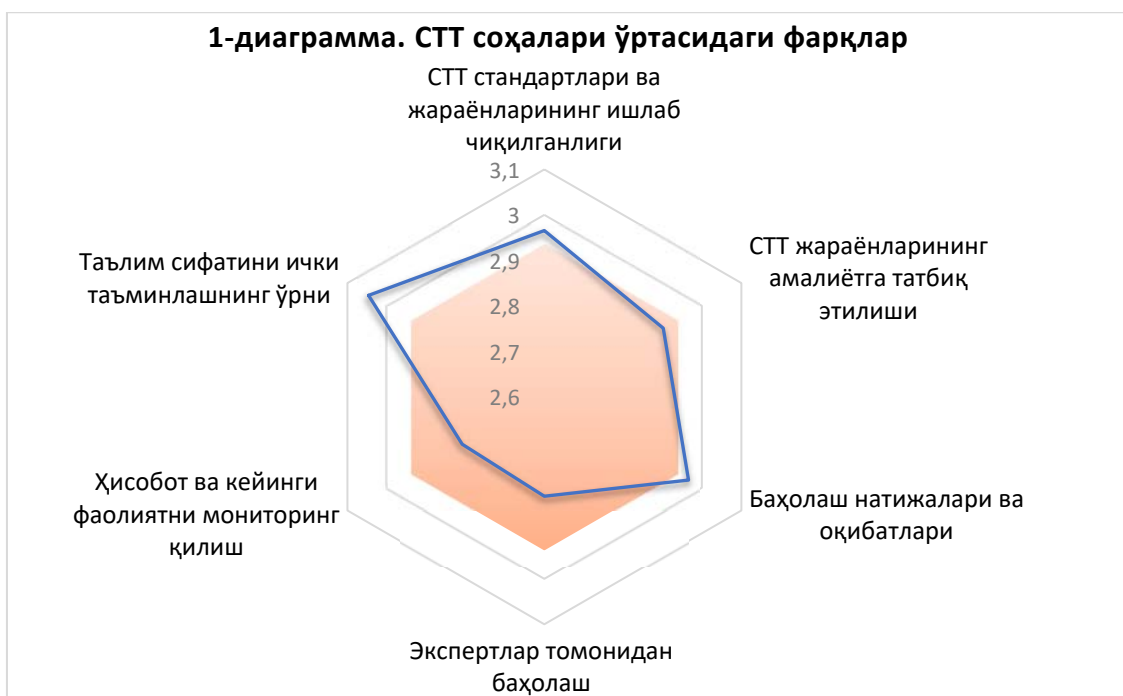
Таълим сифатини баҳолаш натижалари бўйича қарор қабул қилиш аниқ далилларга асосланган ҳолда, барча томонидан бир хил талқин қилинадиган аниқ ва олдиндан маълум бўлган мезонлар асосида амалга оширилади

Ҳисобот ва кейинги фаолиятни мониторинг қилиш

Таълим сифатини таъминлаш сиёсатини самарали амалга оширилишини мониторинг қилиш бўйича шакланган тизим йўлга қўйилган

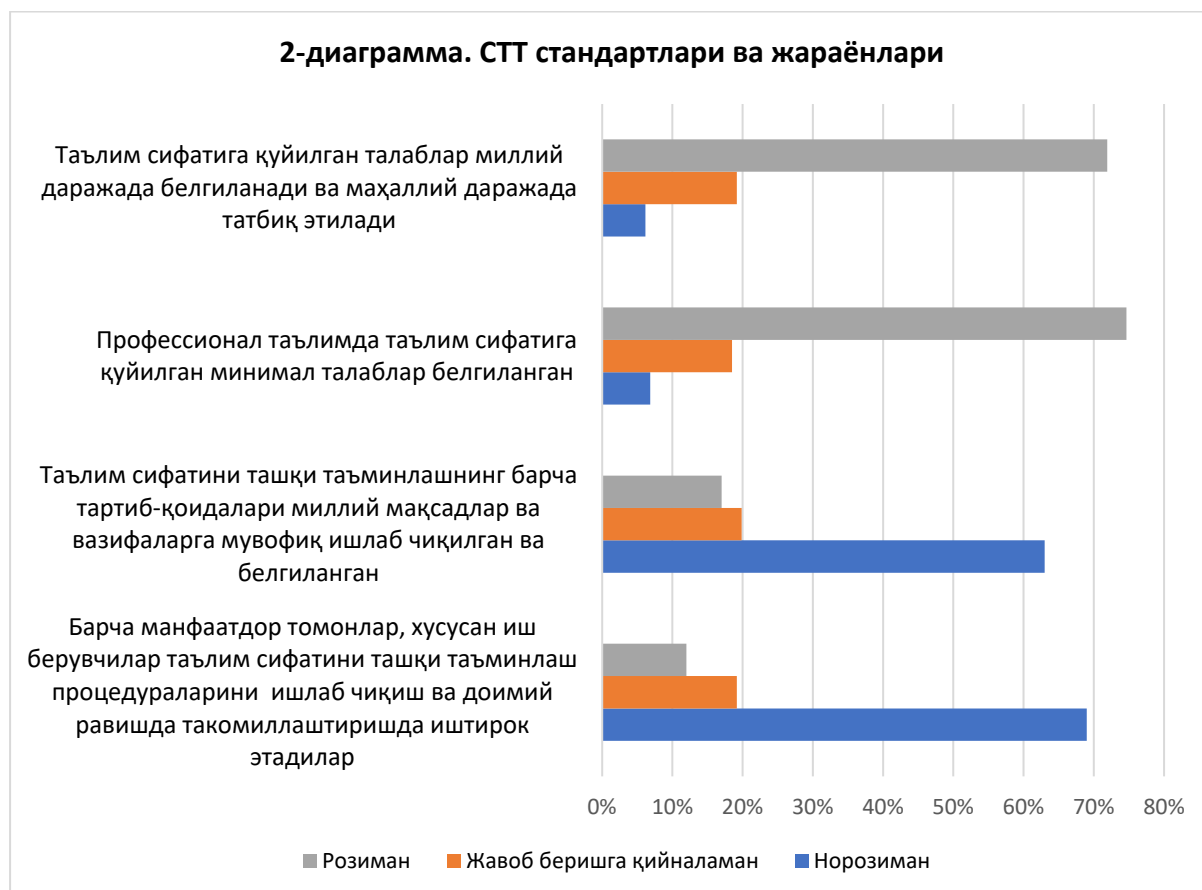
Таълим сифатини ташқи таъминлаш жараёнлари, хусусан унинг натижалари ташқи баҳолашдан ўтказилган таълим муассасалари ва таълим дастурлари сифатининг яхшиланишига сезиларли даражада таъсир қилади.

Ўзбекистоннинг жорий СТ тизими ҳали ҳам ўтиш даврини бошдан кечириб, самарали СТТ тизимини ташкил этувчи барча соҳалар кесимида такомиллаштириш бўйича тизимли ёндашувнинг йўқлигидан азият чекмоқда. Сўровнома натижалари СТТ тизимининг ҳозирги ҳолати барча соҳалар бўйлаб қониқарли ҳолатда эмаслигини кўрсатмоқда (1-диаграмма): ўртача самарадорлик 5 баллдан 2,94 баллни ташкил этмоқда ва ҳар бир соҳа бўйича баллар 1 (қатъий рози эмасман) дан 5 (тўлиқ розиман) гача бўлган шкалада 2,9 - 3,1 оралиғига тўғри келмоқда. Респондентлар СТТ нинг асосий соҳалари бўйича турли даражада қониқиш ҳиссига эга эканликларини маълум қилишган: улар ички сифатни таъминлашнинг эътироф этилиши, СТТ стандартлари ва жараёнларининг ишлаб чиқилганлиги, СТТ жараёнлари натижалари ва оқибатлари билан боғлиқ сиёсатдан кўпроқ қониқаётганликларини билдиришган.

Сўнгги беш йил ичида сифатни ташқи таъминлаш методологиялари (стандартлар ва жараёнлар) бир неча мартаба такомиллаштирилган бўлса-да, улар ҳанузгача ташқи сифат назорати ва мувофиқликка қаратилган ҳамда сифатни доимий такомиллаштиришда манфаатдор томонларнинг иштироки паст бўлиб қолмоқда. Мавжуд сифат мезонлари, стандартлари ва кўрсаткичлари профессионал таълим муассасаларининг ўқув дастурларини ишлаб чиқиш, замонавий педагогик ва технологик инновацияларни жорий этиш, ўзини ўзи баҳолаш ва унинг самарадорлигини баҳолаш бўйича иш берувчилар билан ҳамкорлик қилишини қўллаб-қувватлайди.

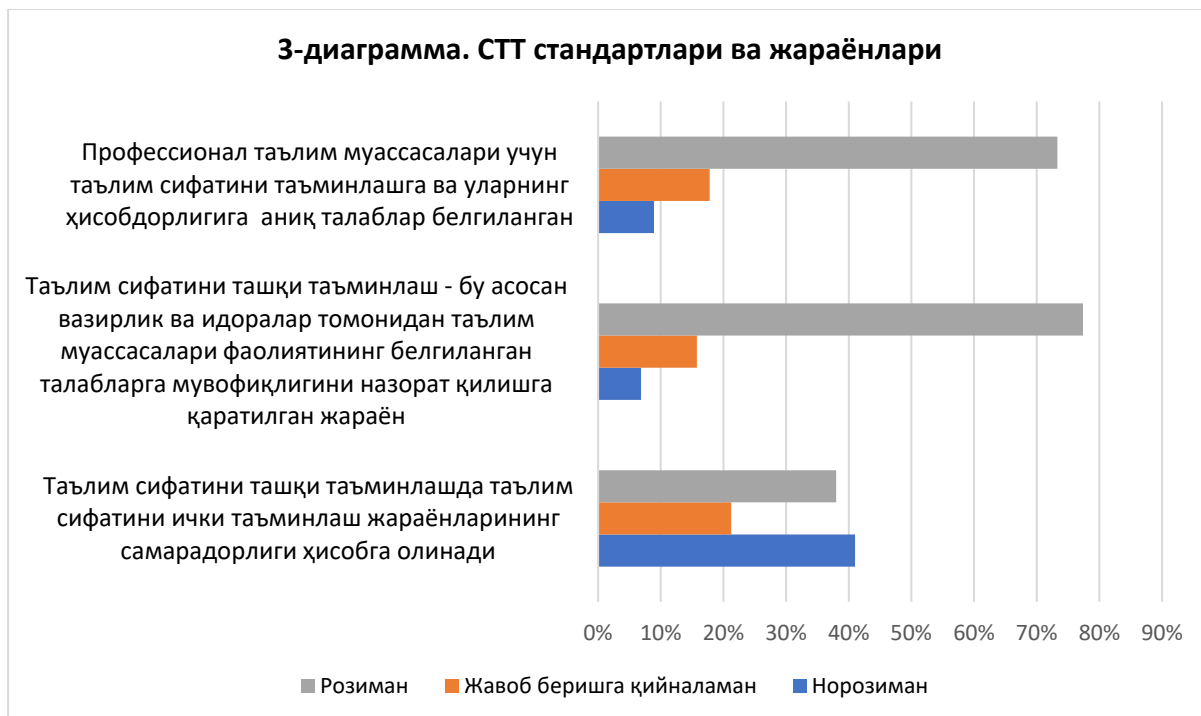
Бошқа томондан эса, сифат мезонлари ва стандартлари амалиётда ташқи сифат назорати ва мувофиқлик механизмларига, маълумотлар ва хужжатлар тўғрилигини текширишга (масалан, таълим олувчилар билимини ташқи баҳолаш, битирувчилар бандлигини текшириш) таяниб қолмоқда ҳамда профессионал таълим муассасаларининг сифат учун масъулиятни ўз зиммасига олишига ёрдам берадиган муҳим стандартларни (миссия, мақсад ва стратегияларни ишлаб чиқиш, таълим жараёни ва сифатни ички таъминлаш тизимининг барча босқичларида иш берувчиларни жалб қилиш, ўқув дастурлари самарадорлигини доимий мониторинг қилиш) эътибордан четда қолдирмоқда (2-диаграмма).

Хулоса қилиш мумкинки, СТТ стандартлари ва жараёнлари мақсадга мувофиқ ишлаб чиқилмаган ҳамда жорий СТТ жараёнлари профессионал таълим муассасаларига сифатга эгалик масъулиятини ўз зиммаларига олиши бўйича имкониятларини кенгайтиришга ёрдам бермайди.

Сифатни ташқи таъминлаш тизими профессионал таълим муассасаларининг сифатни таъминлаш бўйича ички тартиб-қоидаларини эътироф этади ва уларнинг сифатни таъминлаш бўйича масъулиятига аниқ талабларни белгилайди (3-диаграмма). Профессионал таълим муассасалари мунтазам равишда ўзини ўзи баҳолашни ўтказиб туришлари шарт ва ўзини ўзи баҳолаш ҳисоботларини тақдим этиш давлат аккредитациясига ариза беришнинг (яъни аккредитациядан ўтишнинг) зарурий шарти ҳисобланади.

3-диаграмма. СТТ стандартлари ва жараёнлари

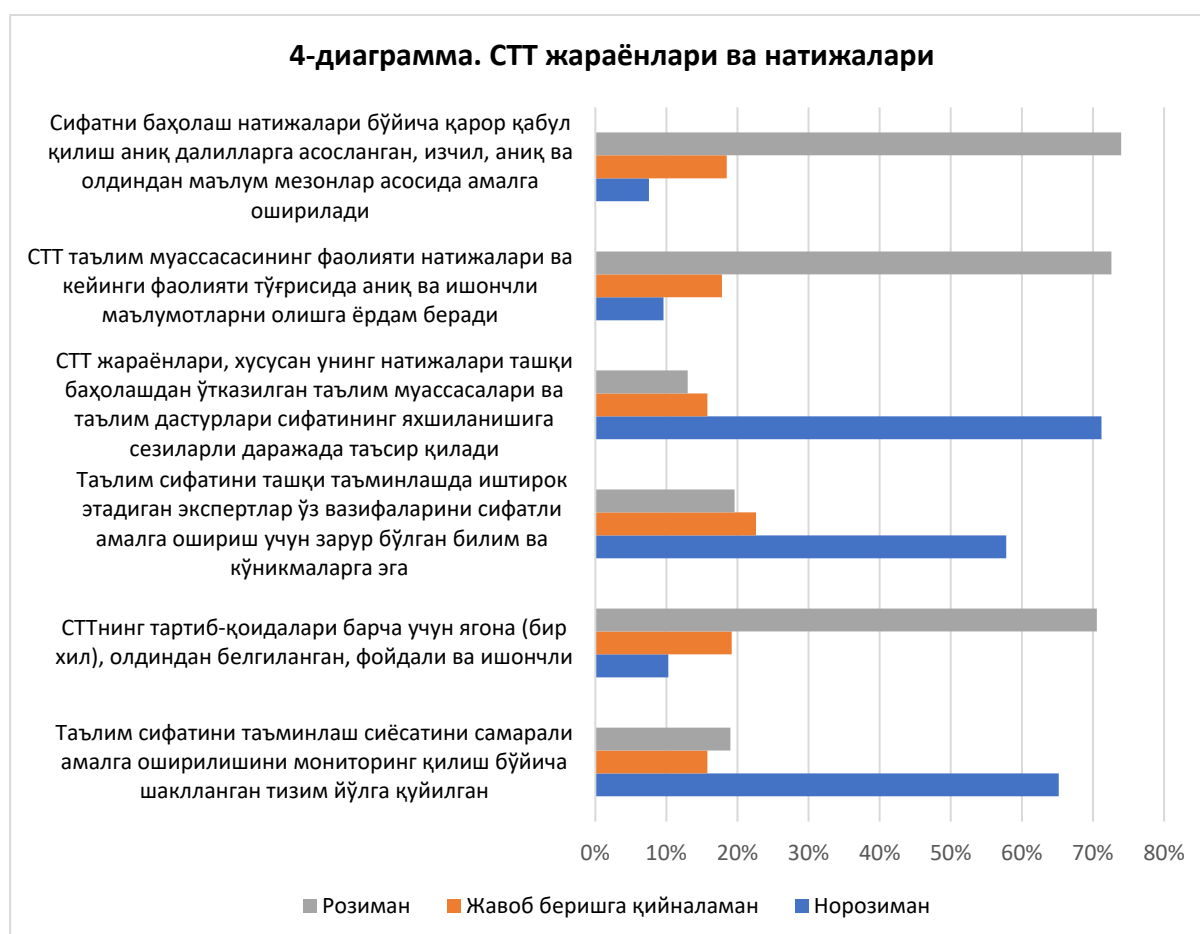

Бироқ, СИТ ва СТТ ўртасидаги боғлиқлик кўпроқ назарий характерга эга бўлиб қолмоқда. Амалда, СИТ методологияси, воситалари ва жараёнлари СТТ томонидан бошқарилмоқда, чунки СИТ том маънода СТТни ўзида акс эттиради (яъни, ўзини ўзи баҳолаш давлат аккредитацияси мезонлари ва стандартларига мувофиқ амалга оширилиши лозимлиги, ўзини ўзи баҳолаш ҳисоботлари фақат сифатни ташқи таъминлаш органига ҳисобдорлик тариқасида тақдим этилиши ва кенг жамоатчилик фойдаланиши учун ҳеч қаерда нашр этилмаслиги), ҳисобот бериш ва ташқи экспертларнинг ташрифига тайёргарлик кўриш учун хизмат қилади. Шунинг учун СТТ профессионал таълим муассасаларини мустақил равишда ўзларининг барча фаолиятини баҳолаш, эришилган ютуқларини таҳлил қилиш, камчиликлар аниқлаш, фаолиятни такомиллаштириш бўйича таклифлар ишлаб чиқиш, аниқланган камчиликларни бартараф этиш ҳамда ўқув ва бошқа фаолият сифатини доимий равишда оширишга ундамайди. Бундан ташқари, ташқи сифатни таъминлаш мезонлари ва тартиблари профессионал таълим муассасаларига ўзларининг ички сифат тизимини ишлаб чиқишда ёрдам бериш учун ҳеч қандай восита ёки кўрсатмаларни тақдим этмайди.

Шу ўринда шуни таъкидлаш лозимки, профессионал таълим муассасалари ҳали етарли тажриба ва салоҳиятга эга эмаслиги ҳамда улар илгаридан юқори даражада марказлашган муҳитда (яъни таълим жараёнларини ташкил этиш ва олиб бориш тартиблари юқори даражада стандартлаштирилган бўлиб, вазирлик томонидан ишлаб чиқилган ва профессионал таълим муассасаларига фойдаланиш учун тайёр ҳолда етказилган) ишлашга ўрганганлиги боис, ҳозирги шароитда сифатни ташқи таъминлашга масъул ташкилот СТ бўйича катта масъулиятни ўз зиммасига олишига тўғри келмоқда. Бундан ташқари, сифатни таъминлаш ҳақиқий ҳолатга баҳо бериш ва текшириш билан боғлиқ бўлиб, ҳар қандай турдаги кўзбўямачилик ва ёлғон маълумот тақдим этиш

ҳолатлари далилларга асосланган холис қарорлар қабул қилишга имкон бермайди ва мустақил сифатни баҳолашга бўлган ишончни йўқ қилади. Шу сабабли, ушбу ҳолат сифатни ташқи таъминлашга масъул ташкилот СТда асосий ўрин эгаллаганлиги, СИТ етарли даражада мустақил эмаслиги ва аксарият ҳолларда СТга сезиларли даражада қарам эканлиги тўғрисида таассурот ҳосил қилмоқда.

Таълим сифатини баҳолаш бўйича хулоса чиқариш ва қарор қабул қилиш аниқ, олдиндан маълум бўлган, барчага эълон қилинган ва шаффоф мезонларга асосланган бўлсада, ташқи баҳолаш натижасида олинган хулосалар аниқ далилларга асосланмаган ва ҳар доим ҳам изчил қўлланилмайди ҳамда таълим сифатини янада яхшилашга ундамайди. Сўровномада 71 % респондентлар таълим сифатини ташқи таъминлаш ва унинг натижалари таълим муассасаларида сифатнинг яхшиланишига сезиларли даражада таъсир қилмаслигини таъкидлашган (4-диаграмма). Таълим муассасаси фаолиятини баҳолашга жалб этилган экспертлар одатда етарли билим ва кўникмаларга эга эмаслиги ҳамда ушбу соҳада малакаси оширилмаганлиги сабабли, улар томонидан тақдим этилган хулосалар саёз ва юзаки бўлади. Амалиётда экспертлар гуруҳига номзодлар профессионал таълим муассасаларининг раҳбар кадрлари ва педагоглари орасидан танлаб олинади ҳамда иш берувчилар ва таълим олувчилар каби муҳим манфаатдор томонлар жалб этилмайди.

Шу сабабли, экспертлар гуруҳи таълим сифатини ҳар томонлама ва кенг доирада яхшилашга етарли даражада фикр бера олмайди ва сифатни таъминлашга ўз ҳиссасини

қўша олмайди. Бундан ташқари, мутахассислар учун мустақил эксперт сифатида ишлаш жозибадор эмас, чунки экспертларнинг хизмати учун сифатни ташқи таъминлашга масъул ташкилот ҳақ тўламайди⁸. Ўз навбатида, ташкилотлар ҳам бундай жараёнлар учун ўз ходимлари номзодини таклиф қилишдан манфаатдор эмас, сабаби уларнинг ходимлари иш вақтининг бир қисмини ташқи баҳолашга бағишлашига тўғри келади ҳамда ходимларнинг ташқи баҳолаш билан боғлиқ хизмат сафари харажатлари уларнинг асосий иш жойи маблағлари ҳисобидан қопланиши белгиланган. Бу омилларнинг барчаси экспертларнинг сифатни таъминлашдаги ўрнининг заифлашишига ва профессионал таълим муассасаларининг экспертлар томонидан тақдим этилган хулосалардан қониқмаслигига сабаб бўлмоқда.

Ташқи баҳолаш ҳисоботи профессионал таълим муассасаси учун фаолиятини такомиллаштириш бўйича кейинги чора-тадбирларни амалга ошириш учун асос ҳисобланади. Бироқ мутахассислар томонидан тақдим этилган саёз ва сифатсиз хулоса таълим ташкилотининг кейинги ҳаракатлари учун фойдали бўлган кўрсатма ва тавсияларни бермайди. Таълим муассасалари фаолиятини баҳолаш ҳисоботлари одатда вазирлик ва тегишли профессионал таълим муассасасига юборилади, лекин ҳисоботлар жамоатчиликка эълон қилинмайди ва ташқи ҳамкорлар учун очиқ бўлмайди. Ушбу амалиёт СТТга нисбатан шаффофлик ва ишончнинг пасайишига олиб келади.

⁸ Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 7 июндаги “Давлат таълим муассасалари ҳамда нодавлат таълим ташкилотларини аттестациядан ва давлат аккредитациясидан ўтказиш тартибини такомиллаштириш тўғрисида” ги 470-сонли Қарорига биноан ташқи баҳолаш пайтида эксперт комиссиялари аъзоларининг саёхат харажатлари уларнинг асосий иш берувчиси томонидан қопланади ва эксперт сифатида ишлашга ажратилган вақт тўлиқ ставкада ишлаётган ходимнинг иш вақтининг қисқаришига олиб келмайди.

Профессионал таълимда сифатни таъминлашнинг Европа контексти

Дунёнинг турли минтақалари, шу жумладан Европа, Тинч океани ва Жануби-Шарқий Осиё давлатлари ассоциацияси (ASEAN) минтақада профессионал таълим сифатини яхшилаш учун ўзларининг минтақавий таълим сифатини таъминлаш рамкаларини яратишган ҳамда бу орқали аҳоли бандлигини ошириш, ижтимоий инклюзияни ривожлантириш ва барча учун ҳаёт давомида таълим олиш имкониятларини кенгайтиришга эришишни жадаллаштириш мақсад қилинган.

Европа касбий таълим ва касбга ўқитишда сифатни таъминлаш рамкаси (EQAVET) Европа мамлакатларида профессионал таълимни доимий равишда такомиллаштиришни қўллаб-қувватлаш ва мониторинг қилишда ёрдам берадиган умумий ёндашувларни яратишга қаратилган муваффақиятли ташаббуслардан биридир.

2009 йил июнь ойида Европа парламенти ва Европа Иттифоқи Кенгаши “**Европа парламенти ва Кенгашининг Европа касбий таълим ва касбга ўқитишда сифатни таъминлаш рамкасини (EQAVET) ташкил этиш бўйича тавсиясини**” қабул қилдилар.

EQAVET орқали Европа бўйлаб **касбий таълим провайдерларининг шаффофлиги, изчиллиги ва тан олинишини** ошириш орқали профессионал таълим сифатини яхшилаш учун таълим сифатини таъминлашнинг умумий рамкасини яратиш **мақсад қилинган**. Мазкур рамка профессионал таълим провайдерлари учун сифатни таъминлаш сиёсати ва амалиётларини такомиллаштириш, мониторинг қилиш ва баҳолаш бўйича умумий тавсияларни тақдим этади.

EQAVET қуйидагилардан иборат:

- режалаштириш, амалга ошириш, баҳолаш ва қайта кўриб чиқиш каби цикллардан иборат таълим сифатини таъминлаш рамкаси;
- сифат мезонлари, индикатив дескрипторлар ва тавсиявий индикаторлар (самарадорликни тасдиқлайдиган далиллар билан таъминловчи ўлчов воситалари).

Рамка тизим даражасида, таълим муассасаси даражасида ва малака бериш даражасида қўлланилади. **EQAVET** сифат ўлчови ва миқдорий таҳлил воситаларидан кенг фойдаланган ҳолда ички ва ташқи баҳолаш, қайта кўриб чиқиш ва такомиллаштириш жараёнларини бирлаштириш орқали таълим сифатини мониторинг қилиш ва янада яхшилашга катта эътибор беради.

Мазкур рамка таълим сифатини таъминлаш циклининг тўртта босқичига (Демингнинг 4 босқичли даврий PDCA цикли асосида) асосланган бўлиб, ҳар бир босқич ўзининг сифат мезонлари, дескрипторлари ва индикаторларига эга:

- Режалаштириш;
- Амалга ошириш;
- Баҳолаш;
- Қайта кўриб чиқиш.

Қонунчиликка кўра, сифатни ташқи таъминлаш узлуксиз жараён бўлиб, у ҳисобот ва хулосани тақдим этиш билан яқунланмайди. Бироқ, амалиётда сифатни ташқи таъминлаш жараёни одатда ҳисобот ва хулосани тақдим этиш ҳамда ташқи баҳолаш жараёнида аниқланган камчиликларни бартараф этиш ва экспертлар томонидан берилган тавсиялар асосида таълим хизматлари сифатини янада ошириш бўйича профессионал таълим муассасасининг чора-тадбирлар режасини ишлаб чиқиш билан яқунланади. Профессионал таълим муассасаси ичидаги кейинги ҳаракатлар ва охириги ташқи баҳолашдан жараёнидан кейин эришилган ютуқлар сифатни ташқи таъминлашга масъул ташкилот томонидан камдан-кам ҳолларда мониторинг қилинади.

Хулоса қилишимиз мумкинки, EQAVET тамойиллари ва стандартларига мувофиқ ишончли, самарали ва шаффоф СТ тизимини ишлаб чиқиш қўйидагиларни талаб қилади:

- профессионал таълим тизимида сифатни ташқи таъминлашнинг ўрнини қатъий белгилаш;
- ҳисобдорлик ва сифатни янада яхшилаш ўртасидаги оптимал мувозанатни ўрнатиш;
- сифатни ташқи таъминлашнинг барча жараёнларига масъул бўлган ягона ташкилотни белгилаш;
- профессионал таълим муассасаларининг сифатни ички таъминлаш тизимида бўлган ишончини кучайтириш;
- барча манфаатдор томонларни сифатни таъминлаш жараёнларига жалб қилиш;
- EQAVETни таълим сифатини таъминлаш тизимини такомиллаштириш ва самарали йўлга қўйишда ёрдам берувчи ва йўналтирувчи йўриқнома сифатида қабул қилиш;
- профессионал таълим тизимининг асосий кўрсаткичларини мониторинг қилиш тизимини ишлаб чиқиш.

Қўйидаги жадвалда ислохотлар жараёнида эътиборга олиниши мумкин бўлган салоҳиятни ошириш эҳтиёжлари/фаолиятлари ҳақида умумий маълумот берилган:

Замонавий СТТ тизимининг тамойиллари	Салоҳиятни ошириш эҳтиёжлари/тадбирлари
<p>Профессионал таълим муассасалари таълим хизматлари сифатини таъминлаш бўйича асосий масъулиятни ўз зиммаларига оладилар</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Профессионал таълим муассасаларининг ўз миссиялари ва стратегияларини ишлаб чиқиш ва амалга оширишдаги, шу жумладан таълим хизматлари сифатини таъминлашдаги автоном масъулиятини ошириш; ▪ таълим сифатини таъминлаш жараёнида манфаатдор томонлар иштироки даражасини баҳолаш;

<p>Сифатни ташқи таъминлаш тизими сифат маданиятини ривожлантиришга ёрдам беради</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ СТТ сифат маданиятини шакллантириш, сифатни ошириш ва сифатни назорат қилиш механизмларини ривожланишига ҳисса қўшишини таъминлаш учун ОТФИБ ва бошқа масъул марказий ташкилотларнинг салоҳиятини ошириш.
<p>Сифатни таъминлаш таълим олувчилар, иш берувчилар, бошқа барча манфаатдор томонлар ва жамиятнинг эҳтиёжлари ва умидларини ҳисобга олади</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ОТФИБ ва бошқа масъул ташкилотларнинг профессионал таълим муассасаларида барча манфаатдор томонлар СИТ жараёнларига жалб қилинганлигини баҳолаш бўйича салоҳиятини ошириш.
<p>СТТ тизими мустақиллик, манфаатдор томонларнинг иштироки, мустақил экспертлар томонидан баҳолаш, шаффофлик ва ошкоралик тамойилларига асосланади</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Манфаатдор томонларнинг кучли иштироки, мустақил экспертлар томонидан баҳолаш, шаффофлик ва ошкораликка асосланган мустақил СТТ тизимини яратиш; ▪ ҳисобдорлик ва сифатни яхшилаш ўртасидаги мувозанатни таъминлаш орқали СТТ кўламини кенгайтириш: СТТ профессионал таълим муассасаларига фаолиятини такомиллаштириш бўйича муҳим тавсиялар беришига, шунингдек, профессионал таълим сифати бўйича жамиятни холис ва ишончли ахборот билан таъминлашига эришиш.
<p>Сифатни таъминлашга масъул ташкилот мустақил бўлиб, ўз ҳаракатларини амалга ошириш ва қарорлар қабул қилишни автоном ҳолда амалга оширади. Унинг фаолияти ва фаолият натижаларига учинчи томон таъсир эта олмайди ва ҳар бир ҳаракати учун тўлиқ масъулиятни ўз зиммасига олади</p>	<p>Иштирокчиларнинг аниқ жавобгарлиги ва функциялари белгиланган СТТ тизимининг янги органиграммаси қуйидагилардан иборат бўлиши лозим:</p> <ul style="list-style-type: none"> • сифатни таъминлаш бўйича мустақил фаолият юритувчи ва қарор қабул қилувчи (таълим сифатини таъминлаш жараёнлари, тартиблари, мезонларини ишлаб чиқиш ҳамда холис экспертларнинг

	<p>фикрларини инобатга олган ҳолда якуний қарор қабул қилиш) масъул орган;</p> <ul style="list-style-type: none"> • миллий СТ ташкилотининг функциялари ва вазифалари, ваколатлари, ташкилий тузилмаси, молиялаштирилиши ва бошқалар; • ҳар бир манфаатдор томоннинг аниқ масъулияти ва функцияларини акс эттирган, шунингдек такрорланувчи функциялардан ҳоли бўлган СТ тизимининг янги ташкилий тузилмаси (бунда вазифа ва функцияларни ҳаддан ортиқ иштирокчилар ўртасида тақсимланишини олдини олиш ва ягона мустақил сифатни таъминлаш органининг мавқеини мустаҳкамлаш жуда муҳим).
<p>СТТ жараёнлари шаффоф, ишончли, фойдали, изчил амалга оширилади ва уларнинг натижалари таълим ташкилотларига сезиларли даражада ижобий таъсир кўрсатади</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Илғор хориж тажрибаси асосида таълим ташкилотларини аккредитациялаш, экспертларни тайинлаш ва малакасини ошириш, таълим фаолиятини баҳолаш учун жойларга ташриф буюриш, экспертлар хулосаларини тайёрлаш, қарорлар қабул қилиш, кейинги фаолият мониторинги ва апелляциялар билан боғлиқ жараёнларни такомиллаштириш.
<p>СТТ - бу узлуксиз жараён бўлиб, ташқи баҳолашдан сўнг таълим ташкилотининг ўз фаолиятини такомиллаштириш бўйича кейинги ҳаракатлари ва эришилган ютуқларини даврий мониторинг қилишни ўз ичига олади</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Профессional таълимда миллий, маҳаллий ва таълим муассасаси даражасида мониторинг тизимини ишлаб чиқиш ва жорий этиш.

Таълим сифатини ички таъминлаш ва салоҳиятни ошириш эҳтиёжлари

Сифатни ички таъминлаш тизими унинг асосий таркибий қисмларини ташкил этувчи еттита соҳа призмасида таҳлил қилинди: профессионал таълим

муассасасининг сифатни таъминлаш сиёсати, таълим дастурларини ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш, ўқитиш ва баҳолаш, ўқитувчилар, таълим ресурслари, мониторинг ва баҳолаш ҳамда иш берувчилар билан ҳамкорлик.

Ҳар бир соҳа унинг муҳим томонларини ифодаладиган ва ўлчайдиган элементлардан (яъни баёнотлардан) иборат бўлиб, респондентлардан сифатни таъминлаш бўйича жараёнлар ва тартибларни тавсифловчи баёнотларга қай даражада қўшилишлари ҳақида саволларга жавоб бериш сўралди. 4-жадвалда сифатни ички таъминлашнинг соҳалари ва элементлари ҳақида маълумотлар берилган.

4-жадвал. Сифатни ички таъминлаш соҳалари

Соҳалар	Элементлар
<i>Қуйидаги фикрларга қай даражада қўшилмасиз ёки қўшилмайсиз?</i>	
Таълим муассасасида сифатни таъминлаш сиёсати	
	Таълим муассасаси сифатни таъминлашга қаратилган сиёсатга эга
	Таълим муассасаси таълим сифатини таъминлаш бўйича шаффоф ва функционал сиёсатни олиб боради
	Таълим сифатини таъминлаш сиёсати таълим сифатини доимий яхшилашга ёрдам беради
	Таълим муассасаси раҳбарияти ва педагоглари таълим сифати бўйича масъулиятни ўз зиммаларига оладилар ва таълим муассасасининг барча бўғинларида сифатни таъминлаш жараёнларида иштирок этадилар
Таълим дастурларини ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш	
	Ўқув дастурлари иш берувчилар ва бошқа манфаатдор томонларни жалб қилиш орқали ишлаб чиқилади
	Таълим муассасасида ишчи ўқув режа ва дастурларни ишлаб чиқиш бўйича салоҳият (малакали ходимлар) мавжуд
	Таълим муассасасида ишчи ўқув режа ва дастурларни ишлаб чиқиш бўйича жараёнлар (тартиб, ишчи гуруҳ) мавжуд ва фаолият юритади
	Ўқув режа ва дастурлар ташқи экспертизадан (иш берувчилар ва/ёки иш берувчилар уюшмалари) ўтказилади
Ўқитиш ва баҳолаш	
	Таълим олувчилар билим ва кўникмаларини баҳолаш жараёни ўқувчиларга керакли компетенциялар қай даражада шаклланганлигини намойиш этиш имконини беради
	Ўқувчилар эгаллаган билим ва кўникмалари фақатгина малака талабларига мувофиқ келган тақдирда, уларга диплом берилади
Педагоглар	
	Ўқитувчилар дарс берадиган фанлари бўйича ишлаб чиқаришда иш тажрибасига эга
	Таълим муассасаси ходимларни ишга олиш ва касбий ривожлантиришда адолатли ва шаффоф жараёнларга амал қилади

Таълим муассасаси ўқитишда инновацион ёндашувларни ва янги технологиялар қўллашни рағбатлантиради

Таълим ресурслари

Таълим ресурслари замонавий ва мақсадга мувофиқ, улардан фойдаланиш имкониятлари мавжуд ҳамда талабалар улар ҳақида етарли маълумотга эга

Иш берувчилар билан ҳамкорлик

Иш берувчилар ўқув режа ва дастурларни ишлаб чиқиш ва такомиллаштиришда иштирок этади

Таълим муассасаси билан ҳамкорлик қиладиган аниқ иш берувчилар мавжуд

Корхоналар таълим муассасаси билан ҳамкорлик қилади

Таълим бевосита ишлаб чиқаришда ҳам ташкил этилади (амалиёт, стажировка ёки бошқа шаклларда)

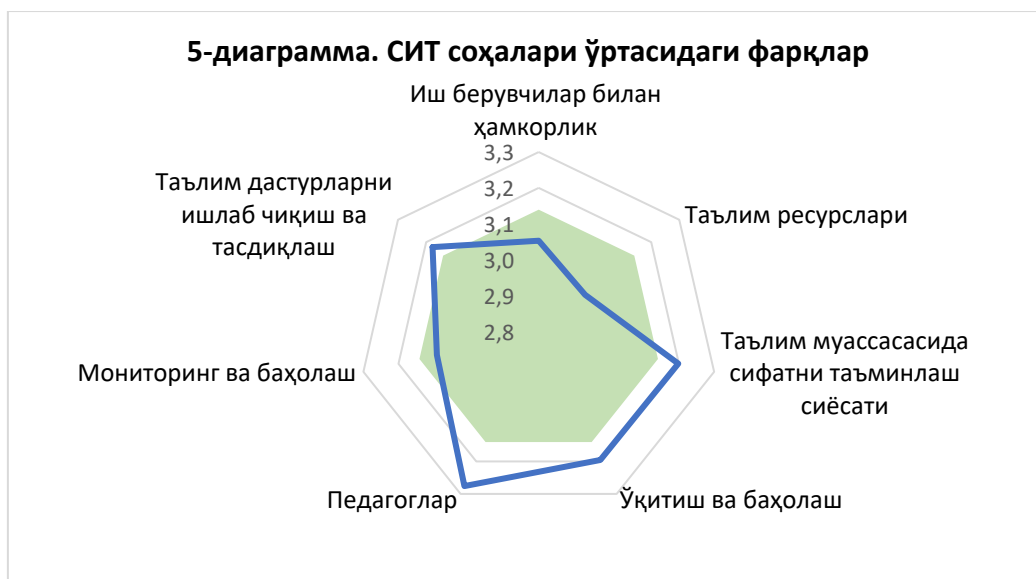
Ишлаб чиқаришда (иш жойида) таълим/амалиётни ташкил этиш учун ўқув дастури мавжуд

Бевосита иш жойида ўқитиш/амалиётни ташкил этиш бўйича ўқув дастури амалда қўлланилади

Мониторинг ва фаолияти самарадорлигини даврий равишда қайта кўриб чиқиш

Таълим сифатини таъминлаш сиёсатини самарали амалга оширилишини мониторинг қилиш бўйича яхши йўлга қўйилган тизим мавжуд

Амалдаги институционал даражадаги сифатни таъминлаш тизимида барча асосий соҳаларга эътибор ва уларнинг муҳимлиги бир текис тақсимланмаган бўлиб, таълим сифатини ички таъминлашга ёндашув тор доирада шаклланган ва эътироф этилмоқда. 5-диаграммада СИТнинг етти та соҳа бўйича баҳолаш натижалари келтирилган. Ҳар бир соҳа 5 баллик шкалада (1 - қатъий норозиман, 5 - тўлиқ қўшиламан) баҳоланган: ўртача самарадорлик 5 баллдан 3,14 баллни ташкил этмоқда ва ҳар бир соҳа бўйича баллар 2,9 - 3,3 оралиғига тўғри келмоқда. Респондентлар СИТнинг асосий соҳалари бўйича турлича тасаввурга эга: улар таълим дастурларини ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш, ўқитувчилар таркиби ва сифати, ўқитиш ва баҳолаш билан боғлиқ сиёсатдан кўпроқ хабардор эканликлари ва қониқишларини билдиришган. Бошқа томондан, таълим сифатини ички таъминлашнинг иш берувчилар билан ҳамкорлик, мониторинг ва баҳолаш ҳамда таълим ресурслари каби муҳим жиҳатлари нисбатан паст баҳоланган, бу эса институционал даражадаги сифатни таъминлаш сиёсати кенг қамровли эмаслигидан далолат бермоқда.

Гарчи профессионал таълим муассасаларининг аксарияти сифатни таъминлаш сиёсатига эга эканлигини таъкидлашган бўлсада, улар буни тор маънода тушунишмоқда ва бу сиёсат турли сифатни ички таъминлаш жараёнлари ва тузилмалари орқали амалда қўлланилмайди. Респондентларнинг 90 фоизи профессионал таълим муассасасида сифатни таъминлаш сиёсати мавжуд ва у масъул шахс (57%) ва/ёки масъул орган (34%) томонидан ишчи гуруҳларни шакллантириш орқали амалга оширилишини эътироф этишган (6-диаграмма).

6-диаграмма. Таълим сифатини таъминлаш сиёсати

Респондентлардан сифатни ички таъминлаш жараёнларининг амалга ошириш ҳолати тўғрисида маълумот бериш сўралганда, уларнинг ярмидан кўпи ушбу жараёнлар ҳали амалга оширилмаган деб ҳисоблашини маълум қилган (7-диаграмма). Масалан,

респондентларнинг 16 фоизи сифатни баҳолаш бўйича қўлланма ва кўрсатмаларга эга эмаслигини, 21 фоизи эса буни амалга оширишни режалаштираётганини таъкидлашган.

CNA натижалари асосида салоҳиятни ошириш бўйича тадбирлар ташкил этилишини инobatга олиб, СИТни ривожлантиришнинг асосий устувор йўналишларини қуйидаги тарзда умумлаштириш мумкин:

- Ташқи мажбуриятга асосланган тизимдан ички мотивацияга асосланган тизимга ўтиш;
- Таълим сифатини ташқи назорат билан эмас, балки ички эгалик ҳиссини шакллантириш орқали таъминлаш;
- Ташқи назоратга таянган бошқарув ёндашувидан ички сифат маданиятига асосланган фаолиятни доимий такомиллаштириш ёндашувига ўтиш;
- Сифатни таъминлаш фақат тор доирадаги иштирокчилар вазифаси эмас, балки барча иштирокчиларнинг масъулияти;
- Сифатни таъминлашда фақатгина вазирлик тавсиялари ва йўриқномалари билан чекланиб қолмасдан, барча даражадаги манфаатдор томонларнинг иштирокини ва ҳиссасини таъминлаш лозим;
- Алоҳида чора-тадбирлар ва ҳаракатлардан таълим сифатини бошқарувнинг тизимли ва яхлит ёндашувига (TQM) ўтиш;
- Кўз бўямачиликка берилмасдан ҳақиқий ҳолатни ўрганиш ва таҳлил қилиш орқали сифатни таъминлаш;

- Ташқи кўринишни чиройли қилиб кўрсатишдан воз кечиб, ўзини ўзи танқидий баҳолаш орқали ички мукамалликка эришишга ҳаракат қилиш;
- Таълим сифатини таъминлаш бўйича ҳаракатларни қоғоздаги назариядан жонли амалиётга айлантириш;
- Иштирокчилар ўртасидаги ишончсизликка барҳам бериб, ўзаро ишончга асосланган самарали ҳамкорликни йўлга қуйиш.

Профессионал таълим тизимида самарали СИТни жорий этиш, биринчи навбатда, СИТни тизимли равишда ривожланишига имкон берадиган ва таълим муассасаларида сифатга эгаллик ҳиссини шакллантирадиган муҳитни яратишни талаб қилади. Таълим дастурларини ишлаб чиқиш ва такомиллаштиришда профессионал таълим муассасаларининг мустақиллигини ошириш, шунингдек, профессионал таълим муассасасининг ўзига хос эҳтиёжларига мос келадиган сифатни ички таъминлаш тизимини яратиш бўйича ҳатти-ҳаракатларини рағбатлантириш ислохотларнинг муҳим устувор йўналиши бўлиши лозим. Бундай шароитда профессионал таълим муассасаси иш берувчилар билан ҳамкорликда таълим сифати нимадан иборатлиги ҳақида фикр юритиши ва СИТ мақсадларини белгилаши мумкин. Охир-оқибат, СИТ тизимини манфаатдор томонлар иштирокида такомиллаштириш профессионал таълим сифатини таъминлаш ва яхшилаш учун муҳим бўлган сифат маданиятини шакллантириш имкониятини яратади.

Таҳлилларга асосланиб, профессионал таълим тизимида қуйидаги фундаментал ўзгаришлар содир бўлиши керак деган хулосага келиш мумкин:

Сифат ва СТ ҳақида эски қарашлар	Сифат ва СТ ҳақида янги қарашлар	Салоҳиятни ошириш
Сифат мутлақ ва қатъий	Сифат нисбий ва кўп қиррали ўзгарувчан тушунча	Сифат ва СТ тушунчалари иштирокчилар ўртасида бир хил тушунилиши ва талқин этилиши учун давомли тренинглари ва салоҳиятни ошириш тадбирлари ташкил этилиши лозим.
Битта стандарт устун ҳисобланади ...	Сифатни баҳолаш кўп жиҳатларга эга	Салоҳиятни ошириш бўйича тадбирларда СТнинг ҳар бир жиҳатига эътибор қаратилиши лозим.
ва таълим муассасаси томонидан белгиланган	Асосий манфаатдор томонлар/мижозларнинг эҳтиёжларига асосланган	Ташқи манфаатдор томонларни таълим жараёнларига қандай қилиб яқинлаштириш ва уларнинг

		бу борадаги салоҳиятини оширишга эътибор қаратиш лозим.
СТда энг муҳими якуний маҳсулот ҳисобланади ва унинг сифати назорат қилиниши керак	Якуний натижага эришишни таъминлайдиган жараёнлар ҳам жуда муҳим Сифат - бу самарали йўлга қўйилган ва бошқариладиган жараёнларнинг натижаси	Таълим натижаларини меҳнат бозори талабларига мувофиқлигини ва қутилган сифат даражасига эришишни таъминлайдиган тартиб ва жараёнларни ишлаб чиқиш ва жорий этиш бўйича салоҳиятни ошириш лозим.
Сифат сифат бўлими томонидан назорат қилинади	Сифат барчанинг вазифаси	СТ жамоавий саъй-ҳаракатлар мажмуидан иборат эканлигини англаб етиш бўйича салоҳиятни ошириш. Жараёндаги ҳар бир иштирокчининг салоҳиятини ривожлантириш.

Қуйидаги жадвалда дунёдаги энг яхши тажрибаларга мувофиқ самарали СИТ тизимини яратишда эътиборга олинishi мумкин бўлган салоҳиятни ошириш эҳтиёжлари/тадбирлари ҳақида умумий маълумот берилган:

Самарали СИТ тизимини ишлаб чиқиш ва жорий этиш босқичлари	Салоҳиятни ошириш эҳтиёжлари/тадбирлари
СИТни ишлаб чиқишга юқори раҳбариятни жалб қилиш	<ul style="list-style-type: none"> ▪ СИТ тизимининг қамрови ва кўламини белгилаш (институционал даражада, таълим дастури даражасида ва бошқалар); ▪ Стратегияни ишлаб чиқиш, мақсадларни белгилаш, SWOT таҳлилини ўтказиш; ▪ Сифатни яхлит бошқариш (TQM) тамойилларини тушуниб етиш;

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ СТ сиёсати ва унинг мақсадларини бошқа жараёнлар билан (таълим сиёсати, молия, инсон ресурсларини бошқариш ва бошқ.) боғлиқлини таъминлаш.
СИТ тизимини жорий этишнинг асосий жараёнларини аниқлаш	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Таълим натижаларини қандай шакллантириш, ўқув дастурини нима учун ва қандай ишлаб чиқиш, ўқитиш методикалари ва баҳолаш усулларини ишлаб чиқиш ва ҳоказо; ▪ Кутилган сифат мақсадларига эришилганлигини ўлчаш учун асосий кўрсаткичларни, вазифалар тақсимотини, иштирокчиларни ва муддатларни белгилаш; ▪ Жараёнларга тааллуқли хавф ва имкониятларни аниқлаш.
СИТ тизимини режалаштириш	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Мавжуд тизим ва жорий этилиши режалаштирилаётган янги тизим ўртасидаги бўшлиқларни аниқлаш; ▪ Иш муҳитини ташкил қилиш; ▪ Инсон, молиявий ва моддий-техник ресурсларни белгилаш ва тақсимлаш.
СИТ тизимини ҳужжатлаштириш	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Манфаатдор томонларнинг эҳтиёжларига мувофиқ жараёнларни бошқариш ва ҳужжатларлаштириш; ▪ СИТ ва СТТ талабларини уйғунлаштириш.
СИТ тизимини жорий этиш	<ul style="list-style-type: none"> ▪ СИТ цикли жараёнларини, яъни амалга ошириш, мониторинг ва баҳолаш тадбирларини мувофиқлаштириш ва бошқариш; ▪ СИТ тизимининг самарадорлигини таъминлаш мақсадида ходимларни мунтазам малакасини ошириш.
СИТ тизимини бошқариш ва самарадорлиги баҳолаш	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Фаолият самарадорлигини бошқариш ва мониторинг қилиш; ▪ Жараён самарадорлигини текшириш; ▪ Манфаатдор томонларнинг қониқишига эътибор қаратиш; ▪ СИТ ва СТТ бўйича фаолиятни баҳолашни ташкил этиш.
СИТ тизимини такомиллаштириш	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Мустақил экспертларни жалб қилган ҳолда фаолият самарадорлигини баҳолаш ва баҳолаш натижалари

	асосида янада такомиллаштириш чораларини кўриш; <ul style="list-style-type: none"> ▪ Хизмат кўрсатишда мукамалликка интилиш.
--	--

Салоҳиятни ошириш бўйича тадбирларга қандай ёндашиш керак

Салоҳиятни ошириш тадбирларида катта ёшдагиларнинг малакасини оширишнинг турли усуллари ва шаклларидан фойдаланиш муҳим ҳисобланади. 8-диаграммада респондентларнинг тренингларда салоҳиятни оширишнинг қайси шаклига эътибор қаратиш тўғрисидаги жавоблари кўрсатилган: кўпчилик билимларни тушуниш ва ҳаётда қўллай олиш бўйича амалий машқлар қилишни хоҳлайди (53,7%), бошқалари эса чуқурроқ ўрганишни ва кўпроқ назарий маълумот олишни афзал кўради (49,2%), баъзи одамлар учун эса ўрганилган нарсаларни амалда синаб кўришни муҳим деб ҳисобланади.

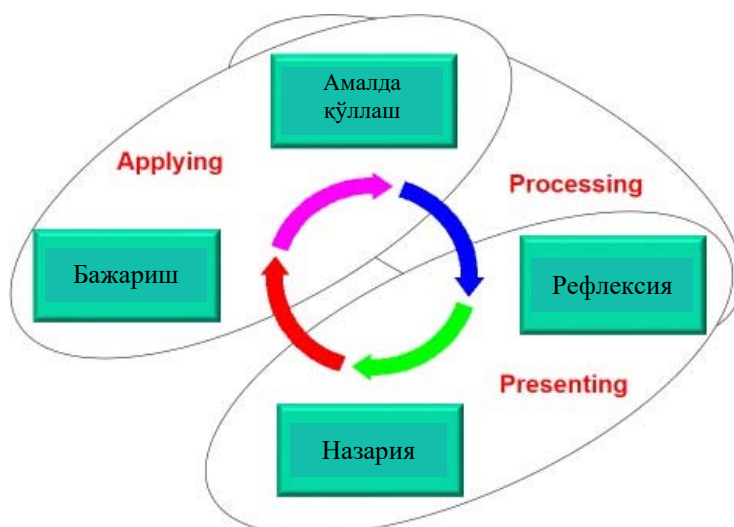
9-диаграмма салоҳиятни ошириш бўйича тренингларда қайси соҳаларга эътибор бериш бўйича қарор қабул қилишга ёрдам беради. Унда салоҳиятни ошириш тадбирларини режалаштиришда ва ишлаб чиқишда эътибор қаратиш лозим бўлган таълим сифатини таъминлаш соҳалари кўрсатилган. Респондентлар сифатни таъминлашнинг деярли барча муҳим соҳаларида кўпроқ билим ва кўникмаларга эга бўлишни афзал кўришган ҳамда энг кўп эътироф этилган бешта мавзу қуйидагилардан иборат: манфаатдор томонларни жалб қилиш (58,2%), таълим сифатини ички таъминлаш (54,8%), янги ўқув дастурларини ишлаб чиқиш (46,6%), ўқув жараёнини ташкил этиш (41,8%) ва таълим сифатини ташқи таъминлаш (37,7%).

9-диаграмма. Салоҳиятни ошириш тадбирларининг долзарблиги

(муҳим деб эътироф этган респондентлар улуши)

Гуруҳ тренингларида тизим иштирокчиларининг барча гуруҳлари одатда қатнашганлиги сабабли, қуйидаги расмда кўрсатилганидек, билим эгаллаш циклининг барча босқичлари тренингларида тўғри тақсимланган бўлиши керак.

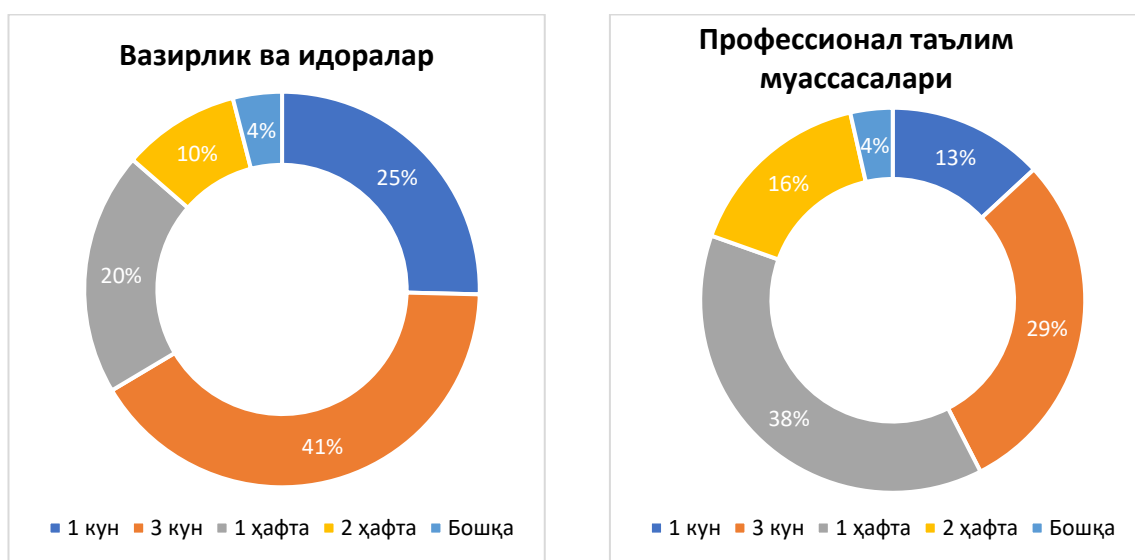

Сўровнома натижалари ҳам шуни тасдиқлайдики, тренинг иштирокчилари кутилган билим ва кўникмаларни тўлиқ ўзлаштириши учун экспериментал ўрганиш

циклининг барча босқичларидан ўтишлари керак. Иштирокчилар экспериментал ўрганиш цикли бўйлаб барча босқичлардан ўтгандан сўнг, тренингда эгалланган билим ва кўникмалар уларни ҳаракатга чоралайди, ишга бўлган янгича ёндашув ва муносабатни шакллантиради.

Бундан ташқари, тажриба орқали ўрганиш ижтимоий муносабатларни ҳам ривожлантиради. Ишда ёки тренингларда ҳамкасблари билан фикр ва билим алмашиш орқали иштирокчилар ўзларининг хатти-ҳаракатлари ва бу борада бошқа одамларнинг ёндашуви ҳақида қўшимча маълумотлар ва билимларга эга бўладилар.

10-диаграмма. Сизнинг ҳоҳишингиз ва имкониятингизни ҳисобга олган ҳолда, салоҳиятни ошириш бўйича тадбирларнинг қуйида келтирилган давомийлигининг қайси бири Сизга кўпроқ маъқул келади?

Салоҳиятни ошириш тадбирларининг маъқул келадиган давомийлиги профессионал таълим тизимининг турли даражадаги иштирокчилари ўртасида фарқ қилади (10-диаграмма). Хусусан, сўровномада профессионал таълим муассасалари вакиллари тренинг давомийлигини бир ҳафта (38%) ва уч кун (29%) бўлишини, республика ва вилоят даражасидаги профессионал таълим субъектлари вакиллари эса бир кун ва уч кун бўлишини афзал кўришларини таъкидлашган.

Хулоса ва тавсиялар

Тадқиқот натижаларининг таҳлиллари асосида Ўзбекистонда таълим сифатини таъминлаш тизими асосан ташқи давлат назорати ҳамда давлат таълим стандартлари ва бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатларга риоя этиш орқали шакллантирилганлиги ва бошқарилганлиги тўғрисида хулоса қилиш мумкин.

Сўнгги йилларда таълим сифатини таъминлаш тизимини сифат назорати ва ресурсларга йўналтирилган шаклдан сифатни ошириш ва натижага йўналтирилган шаклга ўтиш орқали модернизация қилиш бўйича кенг кўламли чора-тадбирлар амалга оширилган бўлиб, бунда таълим сифати, уни таъминлаш ва доимий яхшилаш бўйича асосий масъулият профессионал таълим муассасалари зиммасида бўлиши кўзда тутилган. Таълим сифатини таъминлашнинг ички ва ташқи тизимлари бир-бирига ўзаро боғланган ҳамда бу орқали ҳисобдорлик ва сифатни янада яхшилаш ўртасидаги мувозанатнинг таъминлаши белгиланган.

Бироқ, ушбу саъй-ҳаракатларнинг ўзи етарли бўлмай, улар тизимда бир қатор фундаментал ўзгаришларни амалга оширишни талаб қилади. *Биринчидан*, жорий сифатни ички таъминлаш тизими ўзида асосан сифатни ташқи таъминлаш тизимининг асослари ва устуворликларини акс эттиради. Тизимда сифатни ички таъминлаш учун маълум имконият мавжуд бўлса-да, унинг асослари ва методологияси сифатни ташқи таъминлаш томонидан бошқарилади ва профессионал таълим муассасалари сифат учун эгалик ҳиссини том маънода ҳис қилмайди. *Иккинчидан*, барқарор сифатни таъминлаш тизимининг яна бир муҳим хусусияти бўлган таълим сифатини ички ва ташқи таъминлаш тизимларининг мустақиллигини таъминлаш миллий таълим сифатини таъминлаш тизимини яратишда жуда муҳим ҳисобланади. Бу тизим ва унинг асосий иштирокчилари ҳар қандай учинчи шахслардан мустақил эканлигини англатади. Сифатни таъминлаш тизими таълим сифатини баҳолаш холислигини ҳамда қарорлар аниқ даллиларга асосланган, адолатли ва асосли қабул қилинишини кафолатлаши керак. *Учинчидан*, сифатни таъминлаш тизими, унинг мақсадлари, методологиялари ва натижалари барча манфаатдор томонлар (таълим оловчилар, ўқитувчилар, профессионал таълимни бошқариш органлари, иш берувчилар, миллий ва ҳудудудий даражадаги бошқарув органлари) билан ҳамкорликда ишлаб чиқилиши ҳамда барча манфаатдор томонлар ва жамиятнинг эҳтиёжлари ва умидларини ҳисобга олиши керак. Ва *ниҳоят*, профессионал таълим тизимининг барча даражаларида тўлиқ таълим сифатни таъминлаш цикли жорий этилиши керак. Сифатни таъминлаш тизими сифатни яратишнинг бутун жараёнига сарфланган ресурслар ва натижалар ўртасида шаклланган қўшилган қиймат нуқтаи назаридан қараши керак.

Тадқиқот натижалари асосида қайси соҳаларда салоҳиятни ошириш бўйича тадбирлар ва тренинглар зарурлиги ҳамда қайси соҳаларга зудлик билан эътибор қаратиш кераклиги тўғрисида қуйидаги хулосалар чиқарилди.

Устувор йўналиш №1. Халқаро эътироф этилган таълим сифатини таъминлаш стандартлари ва йўриқномалари асосида таълим сифатини таъминлаш тизимини такомиллаштириш (хусусан, EQAVET)

Таълим сифатини таъминлаш бўйича салоҳиятни ривожлантириш тадбирлари дунёда эътироф этилган энг яхши тажрибаларга (хусусан, EQAVET) мувофиқ ишлаб чиқилиши мақсадга мувофиқ. Профессional таълим тизимининг асосий манфаатдор томонлари ҳали ҳам замонавий сифатни таъминлаш (ички ва ташқи) ҳақида тўлиқ тушунчага эга эмас. Тизим жуда яхши ва миллий қонунчиликка мувофиқ ишлаётган бўлса-да, сифатни таъминлашнинг баъзи жиҳатлари тизимни “юқоридан пастга” тамойили асосида ташкил этилганлик таассуротини бермоқда, яъни бунда республика даражасидаги бошқарув органи professional таълим муассасасини сифатни ички таъминлаш бўйича назорат механизмлари билан таъминлайди ва professional таълим муассасалари унга риоя қилиши керак. Сифатни ички таъминлаш тизимини жорий этиш учун, аввало, professional таълим муассасаси кўрсатаётган таълим хизматлари сифати учун стратегик масъулиятини ўз зиммасига олиши бўйича етарли салоҳият ва имкониятларга эга бўлиши керак. Агарда сифатни таъминлаш асосан ташқи мажбурият деб ҳисобланса ва ҳис қилинса, таълим сифатини таъминлаш бўйича ички мотивацияни ривожлантириш қийин. Замонавий ёндашувда сифатни ички таъминлаш ва ташқи таъминлаш ўртасидаги боғлиқлик миллий стандартлар, мезонлар, таълим натижалари орқали таъминланади. Шу нуқтаи назардан қараганда, миллий ва professional таълим ташкилоти даражасидаги аралаш иштирокчилар гуруҳи учун салоҳиятни ошириш тадбирларини ташкил этиш зарурати мавжуд. Бундай тадбирларда улар сифатни таъминлашнинг замонавий тамойилларини яхшироқ тушуниш устида биргаликда ишлайдилар.

Устувор йўналиш №2. Professional таълим муассасаларида сифатни ички таъминлаш тизимини ишлаб чиқиш ва жорий этиш

Professional таълим муассасаларини турли конференциялар, семинарлар, тренинглар, халқаро тармоқлардаги ҳамкорлик ва илғор тажриба алмашиш орқали самарали сифатни ички таъминлаш тизимини (истикбол, миссия, стратегик режалаштириш, KPI ва бошқалар) ишлаб чиқиш ва жорий этишда қўллаб-қувватлаш лозим.

Устувор йўналиш №3. Professional таълим муассасаларининг ўзини ўзи баҳолаш бўйича салоҳиятини ошириш

Professional таълим муассасаларининг ўзини ўзи баҳолашни амалга ошириш, ўзини ўзи баҳолаш ҳисоботини тайёрлаш ва даврий равишда фаолиятини қайта кўриб чиқиш орқали уни янада такомиллаштириш бўйича компетенцияларини шакллантириш ва салоҳиятини ошириш лозим.

Устувор йўналиш №4. Профессional таълим муассасалари ходимларини меҳнат бозори томонидан талаб қилиган билим ва кўникмаларни шакллантиришга йўналтирилган таълим мазмунини ишлаб чиқиш бўйича малакасини ошириш

Таълим дастурларининг меҳнат бозори талабларига мувофиқлиги бўйича таълим муассасаси раҳбарияти ва ўқитувчилари учун турли салоҳиятни ривожлантириш тадбирларини ташкил этиш. Хусусан, бунда Миллий малакалар рамкаси ва касбий стандартларга мувофиқ келадиган ва таълим натижаларига асосланган ўқув дастурларини ишлаб чиқиш бўйича назарий билим ва амалий кўникмаларни шакллантиришга эътибор қаратиш мақсадга мувофиқ.

Устувор йўналиш №5. Таълим сифатини ташқи таъминлаш тизимини замонавий тамойилларга мувофиқ такомиллаштириш ва изчил таълим сифатини таъминлашнинг миллий тизимида қандай қилиб уни сифатни ички таъминлаш тизими билан уйғун ҳолда ривожланиши

Салоҳиятни ривожлантириш тадбирларида замонавий сифатни ташқи таъминлаш тизимининг тамойиллари ва мақсади ҳамда уни Ўзбекистоннинг сифатни таъминлаш тизимида қандай жорий этилиши мумкинлиги тўғрисида масалалар ўрин олиши лозим. Ушбу тадбирларда дастлабки базавий билимлар берилиши ва кўникмалар шакллантирилишини инобатга олиб, профессионал таълимнинг барча даражадаги иштирокчилари (ОТФИБ, ташқи экспертлар, профессионал таълим муассасалари вакиллари) уларда иштирок этиши ҳамда сифатни таъминлашда ўз ўрни ва масъулиятини тушуниб етиши жуда муҳим, чунки таълим сифатини таъминлашда ҳар бир иштирокчи ўз ўрнига эга. Иштирокчилар таълим сифатини ташқи таъминлаш тизимининг замонавий жиҳатлари ва асосий манфаатдор томонларнинг вазифалари ҳақида чуқурроқ билимга эга бўладилар. Хусусан,

- Профессional таълим муассасаларининг ўз истиқболи, миссиялари ва стратегияларини ишлаб чиқишдаги мустақиллиги;
- Мустақил сифатни таъминлаш органи миллий таълим сифатини ташқи таъминлаш тизимини бошқаради, шунингдек, жараён, тартиб ва кўрсаткичларни ишлаб чиқишга масъул ҳисобланади;
- Профессional таълим соҳасида сифатни ташқи таъминлаш мавжуд бўлишини асослаш ҳамда унинг сифатни янада яхшилаш (профессional таълим муассасаларини сифатли таълим хизматлари кўрсатиш фаолиятини қўллаб-қувватлаш), ҳисобдорлик (кенг жамоатчилик, манфаатдор томонлар ва давлат бошқарув органлари вакилларини таълим сифати хизматлари кутилган даражада тақдим этилаётганлиги тўғрисида ишонтириш) ва кенгроқ жамоатчилик, манфаатдор томонлар ва давлат бошқарув органларига профессионал таълим сифати тўғрисида ишончли ахборотни тақдим этиш тамойилларига алоҳида эътибор қаратиш.

Устувор йўналиш №6. Таълим сифатини таъминлашга жалб этилган экспертларнинг билими, кўникмаси, малакаси, ишга бўлган муносабати ва касбий

қадриятлари (сифат, ишонч, шаффофлик, ҳисобдорлик, холислик) бўйича салоҳиятини ошириш

Таълим сифатини таъминлашга масъул экспертларнинг салоҳиятини ривожлантиришда уларда замонавий сифатни ташқи таъминлаш бўйича кенг қўламли ва чуқур компетенцияларни шакллантиришга эътибор қаратиш лозим. Бундан ташқари, экспертларни профессионал таълими муассасалари раҳбарияти, ходимлар, таълим олувчилар ва бошқа манфаатдор томонлар натижаларни осонгина тушуна оладиган аниқ, лўнда тарзда ҳисобот тузиш кўникмалари бўйича малакасини ошириш мақсадга мувофиқ. Ушбу кўникмалар экспертлар томонидан шаффофлик ва ҳисобдорлик тамойиллари асосида тўғри хулоса чиқарилиши, шунингдек, таълим олиш ва сифатни таъминлаш жараёнларини янада такомиллаштириш учун фойдали тавсия ва кўрсатмаларни тақдим этилишини таъминлашга хизмат қилиши лозим.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

Renold, U., Caves, K., & Zubovic, A. (2022). *Governance of TVET in Uzbekistan*. CES Studies, 31.

Church, C. H., 1988, '*The qualities of validation*', Studies in Higher Education, 13, pp. 27-43.

European Training Foundation (ETF). (2015). *Promoting Quality Assurance in Vocational Education and Training: The ETF Approach*. Turin, Italy: European Training Foundation (ETF).

